

Iranski nuklearni sporazum i diplomacija prisile Sjedinjenih Američkih Država

Marković, Tamara

Professional thesis / Završni specijalistički

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:663408>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International/Imenovanje-Nekomercijalno-Bez prerada 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-29**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu

Fakultet političkih znanosti

Poslijediplomski studij vanjske politike i diplomacije

Tamara Marković

Iranski nuklearni sporazum i diplomacija prisile

Sjedinjenih Američkih Država

SPECIJALISTIČKI RAD

Zagreb, 2020.

Sveučilište u Zagrebu

Fakultet političkih znanosti

Poslijediplomski studij vanjske politike i diplomacije

Iranski nuklearni sporazum i diplomacija prisile

Sjedinjenih Američkih Država

SPECIJALISTIČKI RAD

Mentorica: doc.dr.sc. Đana Luša

Studentica: Tamara Marković

Zagreb

studeni, 2020.

Izjava o autorstvu

Izjavljujem da sam specijalistički rad Iranski nuklearni sporazum i diplomacija prisile Sjedinjenih Američkih Država, koji sam predala na ocjenu mentorici doc.dr.sc Đani Luši, napisala samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekla ECTS bodove.

Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivala etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. Etičkoga kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Tamara Marković

SADRŽAJ

1. UVOD	5
1.1. Ciljevi istraživanja.....	7
1.2. Teorijsko - metodološki okvir rada	8
1.2.1. Diplomacija prisile	9
1.2.2. Instrumenti diplomacije prisile.....	11
1.2.2.1. Ekonomske sankcije	12
1.3. Struktura rada	14
2. IRANSKI NUKLEARNI PROGRAM.....	15
2.1. Povijesni razvoj iranskog nuklearnog programa	15
2.2. Iranski nuklearni program u mandatu predsjednika Mahmuda Ahmadinedžada	18
2.3. Povijesni sporazum.....	20
3. AMERIČKO-IRANSKI ODNOSI	22
4. IRANSKI NUKLEARNI PROGRAM I DIPLOMACIJA PRISILE SJEDINJENIH AMERIČKIH DRŽAVA	31
4.1. Diplomacija prisile u mandatu američkog predsjednika Billa Clintona (1993. – 2001.)	31
4.2. Diplomacija prisile u mandatu američkog predsjednika Georgea W. Busha (2001. – 2009.)....	34
4.3. Diplomacija prisile u mandatu američkog predsjednika Baracka Obame (2009. – 2017.)	38
4.4. Diplomacija prisile u mandatu američkog predsjednika Donalda Trampa (2017. -)	42
5. ZAKLJUČAK	47
POPIS LITERATURE	51
SAŽETAK I KLJUČNE RIJEČI.....	60
SUMMARY AND KEY WORDS	61

1. UVOD

Nuklearno oružje smatra se jednom od najrazornijih vrsta oružja na svijetu, čime predstavlja prijetnju očuvanju svjetskog mira i sigurnosti međunarodne zajednice. Četiri desetljeća svijet se nalazio na rubu nuklearnog rata zbog neprijateljstva dviju velikih sila, Sjedinjenih Američkih Država i Sovjetskog Saveza. Sjedinjene Američke Države zalažu se još od doba predsjednika Woodrowa Wilsona za promicanje mira i demokracije diljem svijeta. Raspadom Sovjetskog Saveza i njegovog vojno-političkog bloka došao je kraj rivalstvu, ali ne i nuklearnoj opasnosti. Kako je strah od komunizma i sovjetske opasnosti slabo, pojavio se novi neprijatelj i potencijalna opasnost na području Bliskog Istoka.

Nove prijetnje američkoj i globalnoj sigurnosti stvorile su se u vidu država koje se protive američkoj globalnoj hegemoniji, te žele razvijati vlastito nuklearno oružje. Iako Iran oduvijek naglašava kako je njegov nuklearni program miroljubiv, postoje sumnje u njegovo nuklearno naoružavanje. Od kraja 70-ih godina pa sve do danas, Iran je ostao zemlja s kojom SAD nema diplomatske odnose i svako toliko svijet strahuje od eskalacije sukoba.

Islamska Republika Iran pod povećalom američkih administracija našla se nakon promjene režima 1979. godine. Od iranske revolucije prošlo je više od četrdeset godina, a ova bliskoistočna zemlja i dalje je u središtu svjetske politike, ali i američke s kojom ne skriva neslaganje. Talačka kriza, islamska revolucija, zamrzavanje iranske imovine i različiti pogledi na sigurnosnu arhitekturu Bliskog istoka, utjecali su na animozitet dviju svjetskih sila. Iako u mnogim poljima postoje zajednički interesi, američke sumnje na terorizam i iranska nuklearna kontroverza i dalje bacaju sjenu na taj odnos. Iz tih razloga, ovaj rad bavit će se politikom Sjedinjenih Američkih Država prema nuklearnom naoružavanju Irana, te metodama diplomacije prisile kojima SAD želi zaustaviti proliferaciju Irana i potencijalno promijeniti politički režim.

Normalizacija američko-iranskih odnosa predstavljala bi velik vanjskopolitički uspjeh američke administracije, s obzirom da Iran kao sila koja ima kapacitet za razvoj nuklearnog oružja, predstavlja značajan faktor za stabilnost regije Bliskog istoka. Jedan od ključnih ciljeva iranske vanjske politike jest priznanje Irana kao važnog globalnog aktera i lidera regije. Usprkos međunarodnim sankcijama i izolaciji, Iran se želi pozicionirati kao važna figura na geopolitičkoj mapi svijeta. Do sada je uspješno izbjegavao negativne posljedice ekonomskih sankcija i nalazio

razne načine za suradnju s Kinom, Rusijom i Indijom.

Kao potpisnik Sporazuma o neproliferaciji nuklearnog oružja, Iran ima pravo razvijati nuklearni program, ali isključivo u mirovne svrhe. Iako iranski dužnosnici ističu kako se program koristi u civilne svrhe, godinama su postojale osnovane sumnje među zapadnim državama kako Iran radi na razvoju nuklearnog oružja. Godinama je bezuspješno pregovarao s Međunarodnom agencijom za atomsku energiju da smanji razine obogaćenog uranija. Postoji nekoliko razloga zbog kojih Iran teži posjedovanju nuklearnog oružja. Prema Hufbaueru i suradnicima (2007:145) iranske vođe vjeruju kako bi nuklearni program omogućio Iranu da se nametne kao lider na Bliskom istoku. Izrael posjeduje nuklearno oružje, a nuklearno oružje bi Iranu povećalo ugled u regiji što bi dovelo do bolje pozicije za pregovaranje, ali i nametnulo Iran kao tehnološku i znanstvenu silu.

Završetkom hladnog rata, koncept prisile usvojen je kao američka vanjskopolitička strategija kojom se vanjskopolitičke ciljeve nastoji ostvariti kroz prijetnje ili ograničenu uporabu sile s ciljem promjene ponašanja drugog aktera. Istraživačko pitanje na koje će ovaj rad dati odgovor glasi: Kakav je utjecaj diplomacije prisile Sjedinjenih Američkih Država na iranski nuklearni program? Ovaj rad će analizirati metode diplomacije prisile koju su američke administracije primjenjivale od 1993. do 2020. godine, te nastojati dokazati kako Sjedinjene Američke Države koristeći diplomaciju prisile nisu uspjele u zaustavljanju iranskog nuklearnog naoružavanja. Bez obzira na razlike u doktrinama i politikama, administracije Williama (Billa) Clintona, George W. Busha, Baracka Obame i Donalda Trampa imale su konzistentne stavove po pitanju iranske neproliferacije.

1.1. Ciljevi istraživanja

Osnovni cilj ovog istraživanja jest utvrditi jesu li sankcije nametnute Iranu od strane SAD-a uspjele zaustaviti razvoj iranskog nuklearnog programa, tj. u kojoj mjeri je američka strategija korištenja diplomacije prisile bila uspješna u zaustavljanju iranske proliferacije. Istraživanje će nastojati pružiti prikaz različitih politika američkih administracija prema iranskom nuklearnom programu od 1993. do 2020. godine. Dolaskom Williama (Billa) Clintona na vlast u SAD-u 1993. godine jačaju pokušaji zaustavljanja ili usporavanja razvoja iranskog nuklearnog programa ekonomskim sankcijama, embargom na suradnju s iranskim tvrtkama i Zakonom o iransko-libijskim sankcijama donesenom u Kongresu. Istraživačko pitanje na koje će ovaj rad nastojati pružiti odgovor je: Jesu li Sjedinjene Američke Države uporabom diplomacije prisile uspjele zaustaviti razvoj iranskog nuklearnog programa? U radu se polazi od teze da predsjedničke administracije Sjedinjenih Američkih Država od 1993. godine do 2020. godine svojim vanjskopolitičkim strategijama baziranim na diplomaciji prisile nisu ostvarile cilj zaustavljanja razvoja iranskog nuklearnog programa. Ovaj period je odabran za istraživanje zbog radikalne promjene vanjske politike SAD-a nakon hladnog rata očitovane kroz ekspanziju ekonomskog i političkog utjecaja diljem svijeta.

S obzirom na vojnu i ekonomsku moć koju posjeduju, Sjedinjene Američke Države imaju znatno veću mogućnost utjecaja na druge zemlje u međunarodnoj sferi. Zbog te činjenice smatra se i kako imaju važniju ulogu u sprječavanju širenja nuklearnog oružja u zemljama koje takvo oružje razvijaju kao prijetnju globalnom poretku.

Kissinger (2015:142) ističe „kako su sve američke administracije u vrijeme hladnog rata morale svoje međunarodne strategije razvijati u kontekstu zastrašujuće računice: spoznaje da bi nuklearni rat donio toliko žrtava da bi to ugrozilo sav civilizirani život. Iskustvo s privatnom mrežom za širenje nuklearnog naoružanja formalno prijateljskog Pakistana sa Sjevernom Korejom, Libijom i Iranom upućuje na ozbiljne posljedice koje za međunarodni poredak ima širenje nuklearnog oružja, čak i kada država koja širi ne ispunjava formalne kriterije za proglašenje odmetnutom državom“.

SAD želi potpunu, provjerljivu i nepovratnu demontažu iranskog nuklearnog naoružanja, tzv. „CVID - Complete verifiable irreversible denuclearization“ pristup. Ta ideja je u potpunosti

kontradiktorna s iranskom idejom nuklearnog programa koja uključuje obogaćivanje uranija i razvoj tehnologija za preradu nuklearnih goriva.

Prema Kissingeru (2003:165) Iran danas razvija dalekometne raketne sustave koji mogu dosegnuti sve bliskoistočne ciljeve, ali i velik dio srednje Europe. Na izradi tajnog nuklearnog programa pomaže i Rusija, usprkos START I i START II ugovorima.

Dolaskom Donalda Trampa u Bijelu kuću, američko-iranski odnosi dodatno se pogoršavaju, a Trump ne skriva kako su sankcije i diplomacija prisile temeljni alati njegove vanjske politike kada je u pitanju Iran.

Kako svaka akcija ima reakciju, na isti način diplomacija prisile izaziva protu-reakciju u vidu protu-prisilne diplomacije koju provodi Iran, što ćemo također analizirati u ovom radu. Iz navedenih razloga, potrebno je utvrditi koja se predsjednička administracija svojim vanjskopolitičkim pristupom najviše približila cilju usporavanja i zaustavljanja iranskog nuklearnog programa, kako bi se elementi te politike mogli koristiti u kreiranju novog pristupa pitanju neproliferacije Irana, ali isto tako kako bi se utvrdilo koji oblici diplomacije prisile ne dovode do željenog rezultata.

1.2. Teorijsko – metodološki okvir rada

Prema dizajnu istraživanja, rad predstavlja studiju slučaja odnosa Sjedinjenih Američkih Država i Irana u razdoblju od 1993. do 2020. godine. Navedeni period odabran je zbog činjenice da 1993. godine na vlast u SAD-u dolazi Bill Clinton, predsjednik čiji su mandat obilježile oštrije sankcije Iranu nego što je to bio slučaj u mandatima njegovih prethodnika. Završetkom Hladnog rata, SAD postavši supersila mijenja svoju vanjsku politiku i kreće u ekspanziju demokracije i svog ekonomskog utjecaja diljem svijeta u čemu je upravo Clinton sa svojom „engagement and enlargement“ doktrinom odigrao značajnu ulogu. U Iranu nakon hladnog rata na vlast dolazi predsjednik Akbar Hasemi Rafsanjani koji nuklearnom energijom želi obnoviti Iran, ekonomski i vojno iscrpljen osmogodišnjim ratovanjem s Irakom. Rad će analizirati diplomaciju prisile Sjedinjenih Američkih Država nad Iranom sve do početka 2020. godine kada se ubojstvom generala Qasema Soleimania odnosi dviju sila dodatno narušavaju. Navedeni period će u radu biti razdijeljen u potpoglavlja prema kronologiji administracija američkih predsjednika.

Studija slučaja je vrsta istraživanja prisutna u društvenim znanostima koja se sastoji od detaljnog promatranja predmeta istraživanja (također poznatog kao slučaj)¹. Studija slučaja temelji se na analizi sadržaja primarnih i sekundarnih izvora podataka, kao što su akademski i stručni članci, javni govori, službeni dokumenti i novinski članci.

U radu se koristi kvalitativna metoda analize sadržaja. Lamza Posavec (2011: 5) definira analizu sadržaja kao „postupak proučavanja i raščlanjivanja verbalne ili neverbalne građe kojim se nastoje uočiti njezine osobine i poruke“.

Teorijski okvir koji će se u ovom radu koristiti je realistička teorija međunarodnih odnosa, na kojoj se temelji prisilna diplomacija. Realizam pretpostavlja da je država najvažniji akter međunarodne politike koji ima svoj suverenitet, ujedno i racionalan akter koji teži maksimizaciji profita. U svijetu u kojem ne postoji globalni suveren koji jamči sigurnost svim državama, svaka od njih poslužit će se svim raspoloživim sredstvima kako bi se zaštitila od drugih država. Jedno od tih sredstava je i diplomacija prisile. U ovom radu smatra se kako upravo realizam kroz svoj teorijski okvir može na najbolji način objasniti američku vanjsku politiku spram iranskog nuklearnog programa.

1.2.1. Diplomacija prisile

Međunarodni odnosi u današnjem svijetu sve su složeniji, te je vanjska politika kao dio međunarodnih odnosa također višestruko složena aktivnost. Diplomacija se prema Vukadinoviću (2004:83) može definirati kao "društvena djelatnost i politički proces u kojem politički sudionici, najčešće države, stupaju u međunarodne odnose u međunarodnom okružju". Prema definiciji Geoffa Berridgea (2007:7), diplomacija je "politička aktivnost i valjano osmišljena i vješta, važna sastavnica moći. Glavna joj je svrha omogućiti državama da ostvare ciljeve vanjskih politika ne pribjegavajući sili, propagandi ili zakonu".

Diplomacija ne može uvijek riješiti sukob prema željama svih sudionika, međutim može pridonijeti donošenju rješenja kojim obje strane postižu kompromis. Dakle, diplomacija je složen fenomen u međunarodnim odnosima jer uključuje države koje često imaju trajne i čvrste

¹ Ponce De Leon, Elizabeth: Metodos de investigacion en psicologia 2019
<http://doctoraponcedeleonsicoevo.blogspot.com/2019/04/metodos-de-investigacion-en-psicologia.html> (pristupljeno

nacionalne interese. U takvom okruženju diplomacija postaje zahtjevan zadatak jer je potrebno svladati niz prepreka prije sklapanja sporazuma na obostranu korist.

Joseph Nye (2012) ističe „kako je u današnjem svijetu, unilateralno djelovanje u međunarodnoj zajednici gotovo nemoguće bez dugoročnih negativnih posljedica za aktera koji se u takvo djelovanje upusti“. Nye prilikom analiziranja učinkovitosti vanjskopolitičkih instrumenata, razlikuje takozvanu "tvrdu" i "meku" moć. Tvrda moć definira se kao ona koja se sprovodi korištenjem sile, poput vojnih ili ekonomskih prijetnji. Korištenjem meke moći s pak druge strane, ciljeve se nastoji ostvariti uvjeravanjem druge strane u privlačnost svojih ciljeva bez posezanja za prisilom ili ucjenom, već kroz igranje na karte simpatija i zbližavanja. Postavlja se pitanje, dovodi li korištenje isključivo tvrde moći do ostvarenja željenih ciljeva i rezultata.

Prisilna diplomacija spada u tvrdu moć, te se obično prakticira među relativno nejednakim suparnicima gdje su udjeli objiju država izloženi većem riziku. U tom slučaju diplomacija se koristi u obliku prijetnji, vojnih ili ekonomskih sankcija. Cilj uporabe prisilne diplomacije je zaustaviti nastavak postojećeg ponašanja ili promijeniti djelovanje druge pregovaračke strane (Hussain i Abdullah, 2015:476).

Sauer (2007:141) definira prisilnu diplomaciju kao koncept koji se sastoji od tri osnovna elementa: 1) zahtjeva, 2) prijetnje i 3) pritiska vremena. Željeni cilj se postiže prijetnjom uz vremenski pritisak na drugu državu, zbog straha od ostvarivanja prijetnje ako se traženi uvjeti ne ispune u zadanom roku. Rokovi obično bivaju praćeni strožim postupcima poput ekonomskih i političkih sankcija, naftnog embarga, pomorske karantene ili ograničenog vojnog udara.

Vršitelj prisilne diplomacije, u ovom slučaju Sjedinjene Američke Države koje imaju asimetrično više moći od Irana, koriste diplomaciju prisile kako bi potaknule protivnika na promjenu ponašanja bez upuštanja u rat. Zahtjevi se prezentiraju na način da je udovoljavanje isplativije od preuzimanja rizika i plaćanja troškova nepridržavanja ponuđenih uvjeta. Teorija realizma pretpostavlja kako je prisilna diplomacija racionalan čin koji ne dovodi do neisplativih rješenja.

Prema Alexanderu Georgeu (1993) na uspjeh diplomacije prisile utječu dvije varijable: što se zahtijeva od protivnika i koliko je on voljan udovoljiti traženom zahtjevu, pri čemu je protivnička motivacija da se opire uvelike određena onime što se od njega traži (George, 1993: 11–12). Byman i Waxman (2002) naglašavaju kako je za uspjeh potrebna analiza slabih točaka protivnika koje moraju biti efikasno iskorištene (Byman i Waxman, 2002: 44–45). Diplomacija prisile razlikuje se od teorije odvratanja koja protivnika želi odvratiti od neželjene akcije, dok diplomacija prisile predstavlja reakcije na već poduzetu radnju.

Prema istraživanju profesora Roberta Arta (2003) sa Sveučilišta Harvard, primjena diplomacije prisile od strane SAD-a češće propada nego što uspijeva. U svojoj studiji dvanaest slučajeva primjene diplomacije prisile, koji se kreću od američkih intervencija u Somaliji i na Kosovu do pregovora Clintonove administracije 1994. godine sa Sjevernom Korejom, Art je ustvrdio kako su primjene prisilne diplomacije od strane SAD-a uspjele ispuniti svoj cilj u samo 20 posto slučajeva².

Prisilna diplomacija je, ustvari, atraktivna strategija jer nudi mogućnost postizanja političkih ciljeva bez uporabe tradicionalne vojne sile i s manje krvoprolića. Diplomaciju prisile bivši je američki predsjednik Roosevelt opisao kao "promicanje miroljubivog rješenja s batinom u ruci (Art i Cronin, 2008:302).

1.2.2. Instrumenti diplomacije prisile

Prema Alexanderu Georgeu, postoje četiri varijante diplomacije prisile. Prva je postavljanje ultimatumu u kojem se od protivnika ispunjenje uvjeta traži u vremenskom ograničenju, u suprotnom slijedi kazna zbog nepoštivanja što se protivniku istovremeno čini i vjerodostojno i dovoljno snažno da bi utjecalo na promjenu njegovog ponašanja. Druga varijanta je prešutni ultimatum koji se od klasičnog ultimatumu razlikuje jedino po tome što drugoj strani nije izrečen vremenski rok za ispunjenje uvjeta. Treća varijanta je tzv. "probati pa vidjeti" u kojoj je postavljen jedino zahtjev, bez vremenskog pritiska. Umjesto toga onaj koji prisiljava poduzima

² United States Institute of Peace (2003) The United States and Coercive Diplomacy: Past, Present and Future <https://www.usip.org/publications/2003/08/united-states-and-coercive-diplomacy-past-present-and-future>
Pristupljeno 23.02.2020

jednu radnju ili prijeti drugoj strani, kako bi natjerao protivnika na promjenu ponašanja prije nego poduzme idući korak ili zaprijeti ponovno. Četvrta i posljednja varijanta je tzv. "postupno okretanje vijka" čiji je pristup sličan prethodnoj metodi. Nakon prve prijetnje ili akcije bez postavljenog vremenskog roka slijedi postupno pojačavanje pritiska radije nego da se odmah prijeti snažnim vojnim akcijama (1992:54-56).

Da bi diplomacija prisile bila uspješna potrebno je postojanje ključnih uvjeta poput prijetnje silom koja može poraziti protivnika, roka za ispunjenje zahtjeva, uvjeriti protivnika da neće biti novih zahtjeva u budućnosti, te mu ponuditi nagradu za suglasnost (Viggo Jakobsen, 1998).

Neki od oblika diplomacije prisile su vojne prijetnje poput NATO prijetnji 1998. Srbiji zbog Kosova; zabrane ulaska određenih osoba poput političara i dužnosnika u zemlju koja postavlja uvjete, npr. zabrana ulaska Jaseru Arafatu u SAD; američko postavljanje raketa tijekom kubanske raketne krize 1962. godine ili pak ubojstvo iranskog generala Qasima Soleimanija koje je za cilj imalo promijeniti ponašanje Irana, no samo je izazvalo odmazdu. U ovom radu analizirat će se ekonomske sankcije kao instrument diplomacije prisile korišten od strane SAD-a kako bi se zaustavio daljnji razvoj iranskog nuklearnog programa. Vjerodostojnost prijetnje i uvjerljivost uvelike ovise i o instrumentu diplomacije prisile koji se namjerava koristiti, jer za protivnika mora predstavljati veliku štetu ili trošak. U slučaju ovog rada, ekonomske sankcije vrše direktnu štetu za iransko gospodarstvo.

1.2.2.1. Ekonomske sankcije

Ekonomske sankcije u međunarodnim odnosima predstavljaju važno sredstvo djelovanja. Kada je vojna intervencija preradikalno rješenje, a diplomacija se čini beskorisnom, ekonomske sankcije postaju najisplativiji instrument vanjske politike. Iako se smatraju vrlo kontroverznim sredstvom u međunarodnim odnosima, ekonomske sankcije do danas su implementirane u jako puno slučajeva u kojima se željelo postići razne ciljeve poput zaustavljanja vojnih agresija, borbe protiv terorizma, zaštite ljudskih prava ili pak zaustavljanja širenja nuklearnog oružja. Za uspješnu implementaciju ekonomskih sankcija važna je dužina njihovog trajanja kako bi se oslabilo ekonomske potencijale države na koju su sankcije usmjerene.

Hufbauer, Schott i Elliot (1990: 2) definiraju ekonomske sankcije kao "namjerne, državno-inspirirane prijetnje ili povlačenja standardnih trgovinskih i finansijskih odnosa". Glavna

karakteristika ekonomskih sankcija je nametanje visokih troškova nekoj državi, u ovom slučaju Iranu, kako bi ta država promijenila svoju politiku. Ekonomske sankcije najčešće se odnose na zabranu izvoza, restrikciju uvoza i kočenje određenih financijskih aktivnosti. Uglavnom se nameću kako bi se kaznilo neprihvatljivo ponašanje države za čiju se politiku smatra da donosi prijetnju drugim državama u međunarodnoj zajednici, a mogu se koristiti i u slučaju ideoloških ili moralnih razloga kako bi se kaznilo državu koja krši ljudska prava.

O tome djeluju li ekonomske sankcije u svim ili samo u pojedinačnim slučajevima, u akademskoj zajednici postoji vrlo malo konsenzusa. Kaempfer i Lowenberg (1992:3) smatraju kako sankcije nisu kvalitetan alat u postizanju ciljeva u međunarodnim odnosima, dok Hufbauer i suradnici (2007: 9) zaključuju kako su ekonomske sankcije bile uspješne u svega 34 posto od 200 slučajeva koje su oni proučavali. Ekonomske sankcije koje Sjedinjene Države provode nad Iranom u svrhu zaustavljanja nuklearnog programa nametnute su postupno, te se njihova snaga povećavala kroz godine. Razvijanje nuklearnog programa nije jedini razlog nametanja sankcija Iranu. Zapadne demokracije vjeruju kako Iran godinama aktivno sponzorira organizacije poput Hezbollaha, Hamasa i Al Quaide, ali i da krši ljudska prava u vlastitoj zemlji.

Od potpisivanja pakta 1970. godine, sankcije su do danas ostale glavno sredstvo u slučajevima kada se smatra da Iran krši odredbe dogovorenih sporazuma. Iako je SAD bio pokretač i glavni akter nametanja sankcija Iranu, pridružio mu se velik broj zemalja i međunarodnih aktera poput Ujedinjenih naroda i Europske unije. 2014. godine američke vlasti raspisale su nagradu od 5 milijuna dolara za izručenje kineskog poduzetnika Lia Fangweia kojeg su sumnjičile za izbjegavanje pridržavanja nametnutih sankcija Iranu. Francuska banka BNP Paribas platila je kaznu veću od 8 milijardi američkih dolara zbog nastavka poslovanja s Iranom.

Prvi krug američkih sankcija Iranu započeo je 2006. godine. Kroz Rezoluciju 1737 Vijeća sigurnosti UN-a zabranjena je dostava nuklearne tehnologije Iranu, te je zamrznuta imovina pojedinaca i poduzeća povezanih s nuklearnim programom. Strojne sankcije tada izrečene Iranu negativno su utjecale na ionako slabu iransku ekonomiju. Stopa inflacije porasla je 40 posto, što

je uzrokovalo rast nezaposlenosti do 10,3 posto. U razdoblju od 2009. do 2013. godine oko 300 000 mladih s fakultetskim obrazovanjem napustilo je Iran³.

Drugi krug sankcija uslijedio je 2007. godine kroz Rezoluciju 1747 kojom se uvela zabrana izvoza oružja iz Irana, te zamrznuo imovina 28 osoba i organizacija povezanih s iranskim nuklearnim programom. Iste te godine Sjedinjene Države su uvele i dodatne unilateralne sankcije za 22 agencije iranske vlade i 20 banaka.

U ožujku 2008. godine Vijeće sigurnosti UN-a uvodi treći krug sankcija Iranu. Članicama UN-a zabranjuje se trgovina robama s Iranom koje se mogu koristiti i za civilnu i vojnu uporabu. Uveden je financijski nadzor nad transakcijama dviju iranskih banaka Melli i Saderat, te se zamrzava imovina dodatnih 12 iranskih tvrtki i 13 pojedinaca povezanih s nuklearnim programom.

U lipnju 2010. uslijedio je četvrti krug sankcija Rezolucijom UN-a 1929 kojom se zabranjuje svim zemljama prodavanje bilo kakve vojne opreme Iranu, a pojedincima povezanim s nuklearnim programom se zabranjuje putovanje i zamrzava imovina.

Prema Hussainu i Abdullah (2015:485) dugogodišnja međunarodna izolacija rezultirala je gubitkom prihoda od nafte, što je devalviralo iranski rijal u odnosu na američki dolar za čak dvije trećine od uvođenja sankcija 2011. godine. Sankcije su uspjele usporiti razvoj nuklearnog programa u Iranu, te su zadale snažne udarce iranskoj ekonomiji. Nakon povlačenja iz Zajedničkog sveobuhvatnog akcijskog plana 2018. godine, SAD ponovno unilateralno uvodi dodatne ekonomske sankcije usmjerene na financijski sektor, energetiku i brodogradnju.

1.3. Struktura rada

Rad je podijeljen na četiri poglavlja. U uvodu se pojašnjava kontekst istraživanja i relevantnost teme, te problem koji iranski nuklearni program predstavlja za Sjedinjene Američke Države. Drugo poglavlje sadrži povijesni pregled razvoja iranskog nuklearnog programa od 1950-ih do 2020. godine, dok treće nudi presjek američko-iranskih odnosa od talačke krize i Islamske revolucije sve događaja koji su narušili odnose u 2020. godini. Pregled postojeće literature koja

³ Bremmer, Ian (2015) 5 Ways the Nuclear Deal will revive Iran's Economy 16. srpnja 2015.

se bavi američkom vanjskom politikom prema denuklearizaciji Irana ključan je za prikazivanje dosega akademske zajednice u pronalaženju prednosti i nedostataka američke vanjske politike prema Iranu.

U četvrtom poglavlju analizirat će se primjena diplomacije prisile SAD-a u slučaju iranskog nuklearnog programa kroz četiri predsjedničke administracije. Nakon provedene analize, rad će pružiti zaključak u kojem će se prikazati rezultati vezani uz pitanje zaustavljanja razvoja iranskog nuklearnog programa od strane Sjedinjenih Američkih Država.

2. IRANSKI NUKLEARNI PROGRAM

2.1. Povijesni razvoj iranskog nuklearnog programa

Iranski nuklearni program započeo je 1957. godine uz pomoć SAD-a, pod nazivom "Atom za mir". Iran pod vodstvom šaha Mohammeda Reze Pahlavija, bio je blizak saveznik SAD-a. Tadašnja američka administracija omogućila je Iranu 112 kilograma plutonija, 104 kilograma fisilnog izotopa, 5.54 kilograma uranija koji je bio obogaćen do razine od 93 posto. Sav taj materijal mogao se koristiti za proizvodnju nuklearnog oružja (Mousavian, 2012:42).

1969. godine Sjedinjene Američke Države i Iran dogovorili su produženje Atoma za mir na dodatnih 10 godina. S obzirom na tadašnju situaciju na Bliskom istoku, povlačenjem Ujedinjenog Kraljevstva iz regije, administracije američkih predsjednika Richarda Nixona i Geralda Forda težile su prijateljskim odnosima s Iranom, te nastavile pomagati razvoj iranskog nuklearnog programa. U ožujku 1974. godine Iran je službeno proglasio svoj plan za razvoj nuklearne industrije prema kojem bi proizveli 23 000 MW električne energije uz pomoć izgradnje 23 nuklearne elektrane do 1994. godine⁴. Iako je Iran još 1969. godine potpisao Ugovor o neširenju nuklearnog oružja (Treaty of the Non-Proliferation of Nuclear Weapons - NPT), proizvodnja 23 000 MW električne energije godišnje korištenjem nuklearne energije nije bilo nešto što bi Sjedinjene Države mogle zanemariti. Ostvarivanje takvog plana značilo bi da Iran godišnje može proizvesti fisilnog plutonija za 600 do 700 nuklearnih bojnih glava.

<https://time.com/3961650/iran-nuclear-deal-economy/> (pristupljeno 27.02.2020)

Razvoj iranskog nuklearnog programa bio je moguć s obzirom da je SAD prešutno pristao na njega. U dokumentima američkog Vijeća za nacionalnu sigurnost s kojih je skinuta oznaka povjerljivosti u 90-im godinama prošloga stoljeća, jasno je naznačeno kako cilj američke vanjske politike 70-ih godina nije bila neproliferacija Irana, već pomaganje razvoju pogona za preradu nuklearnog goriva u Iranu kako bi se na taj način spriječila proliferacija u regiji, naročito u Pakistanu⁵.

Iranski nuklearni program koji se razvijao pod šahovom vlašću zaustavljen je 1979. godine. Bliska suradnja SAD-a i Irana trajala je sve do iranske revolucije i talačke krize te godine, nakon koje su Amerikanci prekinuli suradnju s Iranom. Ajatolah Khomeini smatrao je nuklearni program šahovom igračkom i zapadnjačkim imperijalističkim projektom. Utemeljeno na religijskim uvjerenjima, nazvao je nuklearno naoružavanje anti-islamskim činom (Porter, 2014:24).

Prema Hussainu i Abdullah (2015:478) do vremena revolucije 1979. godine, Iran je razvio impresivnu osnovnu sposobnost u nuklearnim tehnologijama. Američke obavještajne agencije dugo su sumnjivale Iran da koristi svoj civilni nuklearni program kao pokriće za razvoj tajnog oružja. Sredinom 80-ih godina prošlog stoljeća iranska ideja o nuklearnom naoružanju ponovno je zaživjela u vrijeme Iračko-iranskog rata. Predsjednik Ali Khamenei uz suglasnost Vrhovnog vođe, ajatolaha Khomeinija, oživio je 1984. godine nuklearni program zemlje.

Iranski predsjednik Akbar Hashemi Rafsanjani, istaknuo je 2011. godine u svom uvodnom govoru na sastanku Iranske stručne skupine, kako je Iran tijekom osmogodišnjeg iračko-iranskog rata promišljao o uporabi nuklearnog oružja. "Kada smo započeli nuklearni program, bili smo u ratu i htjeli smo imati mogućnost u slučaju da neprijatelj zaprijeti nuklearnim oružjem. To je bilo razmišljanje, ali to nikada nije postalo stvarno ", rekao je Rafsanjani u intervjuu za iransku novinsku agenciju IRNA⁶.

Unatoč iranskim tvrdnjama kako ne razvija nuklearno oružje te da nuklearne kapacitete koristi

⁴ Abbas Milani: The Shah's Atomic Dreams. Foreign Policy, 29.12.2010
http://www.foreignpolicy.com/articles/2010/12/29/the_shahs_atomic_dreams (pristupljeno 23.5.2020)

⁵ National Security Memorandum 292, US National Security Council. 22.4.1975
<http://nsarchive.gwu.edu/nukevault/ebb268/doc05d.pdf> (pristupljeno 23.5.2020)

isključivo u mirne svrhe, Sjedinjene Države smatraju iranske težnje prijetnjom globalnom miru i sigurnosti. Posljednjih petnaest godina, Međunarodna agencija za atomsku energiju (International Atomic Energy Agency – IAEA), predsjednici i međunarodne organizacije pokušavaju zaustaviti Iran u namjeri onoga od čega strahuje SAD, a to je proizvodnja nuklearnog oružja. Od početka iranske nuklearne krize, SAD i saveznici širom svijeta zahtijevaju od Irana odustajanje od ambicija nabave nuklearnog oružja. No, Iran je nastavio razvijati svoje nuklearne sposobnosti uz pomoć unaprijedene centrifuge i izgradnje reaktora u gradu Araku, kako bi dovršio nuklearni gorivni ciklus.

Iranski nuklearni program došao je u središte svjetske pozornosti 29. siječnja 2002. godine nakon što je tadašnji američki predsjednik George W. Bush u svom govoru o stanju nacije proglasio Iran dijelom "osovine zla" zajedno sa Sjevernom Korejom i Irakom⁷. Sjedinjene Američke Države smatrale su kako navedene države svojim nuklearnim ambicijama predstavljaju ozbiljnu prijetnju svjetskom miru.

Iste godine iranska oporbena politička skupina naziva Nacionalno vijeće otpora, otkrila je javnosti osjetljive podatke o neprijavljenom nuklearnom postrojenju u iranskom gradu Natanzu. Otkriće nuklearnog postrojenja za obogaćivanje uranijem, preraslo je u globalnu nuklearnu krizu (Heradstveit i Bonham, 2007).

Iduće godine, započinje proces višestranih pregovora o iranskom nuklearnom programu. Kako bi umirio međunarodnu zajednicu, Iran je sklopio sporazum s Francuskom, Njemačkom i Ujedinjenim Kraljevstvom u listopadu 2003. godine, te su potpisali Dodatni Protokol zaštitnih mjera Međunarodne agencije za atomsku energiju (Katzman i Kerr, 2015).

Prema Kissingeru (2003:143), najbolji a možda i jedini način da se onemogući stjecanje nuklearnog oružja je spriječiti razvoj procesa za obogaćivanje uranija. U šest rezolucija Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda od 2006.godine, od Irana se zahtijevalo da prekine svoj program obogaćivanja uranija.

⁶ Reuters.com (2015) Iran considered nuclear weapons during 1980s Iraq war, ex-president says <https://www.reuters.com/article/uk-iran-nuclear-rafsanjani/iran-considered-nuclear-weapons-during-1980s-iraq-war-ex-president-says-idUKKCN0SN0EB20151029> Pristupljeno 23.2.2020

⁷ Washingtonpost.com (2002) Text of President Bush's State of Union Address <https://www.washingtonpost.com/wp-srv/onpolitics/transcripts/sou012902.htm> Pristupljeno 23.2.2020.

2.2. Iranski nuklearni program u mandatu predsjednika Mahmuda Ahmadinedžada

Nakon pobjede na izborima, 6. kolovoza 2005. godine na vlast u Iranu dolazi Mahmud Ahmadinedžad, prvi predsjednik Islamske Republike koji nije bio svećenik. Dotadašnji gradonačelnik Teherana bio je poznat kao populist i konzervativac koji se u izbornoj kampanji najviše oslanjao na siromašnije i konzervativno stanovništvo. U kampanji, Ahmadinedžad je bio jedini predsjednički kandidat koji je javno govorio protiv budućih odnosa sa Sjedinjenim Američkim Državama te optuživao Ujedinjene narode i njihove sankcije za animozitet prema islamskom svijetu.

Odmah po dolasku na vlast, našao se na udaru kritika SAD-a i Izraela, dok je s Rusijom, zemljama Zaljeva, Sirijom i Venezuelom njegovao prijateljske odnose. Za vrijeme svog mandata Ahmadinedžad je velike nade i napore polagao u razvoj nuklearnog programa za koji je uporno naglašavao da je mirnodopski i nužan Iranu zbog rastućih energetske potreba, te da bi razvoj nuklearnog oružja bio nelegalna aktivnost protivna islamskim religijskim načelima.

Već u studenom iste godine, Ahmadinedžad je podigao prašinu kada su inspektori Međunarodne agencije za atomsku energiju našli dokaze za eksperimentiranje proizvodima od plutonija-210 koji bi mogao biti korišten u vojne svrhe⁸. Ahmadinedžad je za vrijeme trajanja svoja dva mandata snažno branio iranski nuklearni program od međunarodnih kritika, naročito SAD-a i Europske unije. Iranski nuklearni napori i Ahmadinedžadova provokativna vanjska politika nastavljali su generirati sukobe s međunarodnom zajednicom sve do kraja obnašanja dužnosti predsjednika.

I dok je Ahmadinedžad odbacivao sve američke ponude za dijalogom, iranski znanstvenici su nastavljali dalje s tehnološkim razvojem. U travnju 2006. godine Ahmadinedžad izjavljuje kako je Iran uspješno obogatio uranij do 3.5 posto, tj. njegovog stupnja potrebnog za korištenje kao nuklearnog goriva, te kako će Iran ubuduće s drugim državama pregovarati s pozicije nuklearne zemlje⁹. Iste godine iranska vlada najavila je i daljnji razvoj i istraživanja na nuklearnim

⁸ IAEA.org (2004) Implementation of the NPT Safeguards Agreement in the Islamic Republic of Iran <https://www.iaea.org/sites/default/files/gov2004-11.pdf> Pristupljeno 15.03.2020.

⁹ CNN.com (2006) Iran says „it joins countries with nuclear technology <http://edition.cnn.com/2006/WORLD/meast/04/11/iran.nuclear/> Pristupljeno 15.03.2020.

centrifugama u Natanzu.

Mahmud Ahmadinedžad je tijekom cijelog svog mandata nuklearnu energiju nazivao božjim darom s neba, te pripremao širenje iranskih nuklearnih potencijala ali kako je govorio, u mirotvorne svrhe. U tome je nerijetko tražio podršku Kine i Rusije putem kojih je pokušavao nabaviti dijelove potrebne za razvoj nuklearnog pogona. Njegov prvi mandat na funkciji predsjednika obilježen je stalnim napretkom prema onome od čega je strahovao Zapad - potencijalnoj bombi, tj. obogaćivanju uranija i proizvodnji plutonija. U vrijeme Ahmadinedžada i izgradnja pogona u Busheru napredovala je sporo, ali sigurno. Iranska predsjednička kampanja 2009. godine bila je jednako užarena kao i 2003. uz dodatno sankcijama narušenu ekonomiju i pojačanu međunarodnu izolaciju. Ahmadinedžad osvaja svoj drugi predsjednički mandat sa 66 posto glasova.

Iranska vlada 21. rujna 2009. godine pismom obavještava Međunarodnu agenciju za atomsku energiju o postojanju ranije neprijavljenog postrojenja za obogaćivanje uranija Fordow, čiji je zadatak bio proizvoditi uranij obogaćen do razine od 5 posto, no lokacija nije navedena¹⁰. Bila je to informacija koja je na noge digla svjetsku zajednicu, naročito SAD. Samo nekoliko dana kasnije, Obama je potvrdio postojanje postrojenja u Fordowu na skupu G-20 zemalja.

Američka administracija nije bila zabrinuta velikim brojem centrifuga koje su tada radile u Araku i Busheru, već činjenicom da je Iran do sada uspio uskladištiti 2200 kilograma obogaćenog uranija (Patrikarakos, 2012:255). Ahmadinedžad je u nekoliko navrata u svojim govorima SAD optuživao za „nuklearno zastrašivanje, ističući kako je utrkom u naoružanju SAD htio da druge zemlje ostanu u statusu quo¹¹. Na američke strahove kako Iran radi na razvoju nuklearnog oružja. Ahmadinedžad je odgovarao da „Iran ne treba nuklearnu bombu, ali ako Amerika želi sukob s iranskim narodom da će to požaliti“¹².

U studenom 2012. godine na obljetnicu iranske revolucije, Ahmadinedžad pred tisućama Iranaca koji slave povijesni dan objavljuje kako je Iran uspio obogatiti uranij na višu razinu, te kako Iran

¹⁰ IAEA.org (2009) Implementation of the NPT Safeguards and relevant provisions of Security Council resolutions <https://www.iaea.org/sites/default/files/gov2009-74.pdf> Pristupljeno 16.03.2020.

¹¹ BBC.com (2012) Iran's Mahmoud Ahmadinejad rejects nuclear „threat“ <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-19735848> Pristupljeno 16.03.2020

¹² BBC.com (2011) Iran doesn't need nuclear weapons says Ahmadinejad <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-15637539> Pristupljeno 16.03.2020

neće biti zlostavljan od strane Zapada jer je sada nuklearna država¹³. Vijest je obznanjena iranskoj javnosti tek dan nakon što je UN uveo nove sankcije. Bijela kuća odbacila je iranske tvrdnje. Obogaćivanjem uranija proizvodi se gorivo za nuklearne elektrane, ali s ako se obogati do 90 posto ili više može se koristiti za stvaranje atomskog oružja. "Imamo sposobnost da obogatimo uranij više od 20 posto ili 80 posto, ali ne obogaćujemo (do ove razine) jer nam nije potreban", rekao je Ahmadinežad u govoru koji se prenosio uživo na državnoj televiziji.

2.3. Povijesni sporazum

Ekonomske poteškoće i teška kriza natjerale su Iran na pokušaj izlaska iz međunarodne izolacije. Iako su nesuglasice i rasprave o iranskom nuklearnom programu i dalje postojale, pregovarački proces se značajno mijenja u studenom 2013. godine. Tada je privremeno postignut dogovor naziva Zajednički akcijski plan (Joint Plan of Action - JPA), kojeg je u Ženevi potpisao Iran sa zemljama P5+1 (Kina, Francuska, Rusija, SAD, Njemačka i Ujedinjeno Kraljevstvo). Dokument je predstavljao prvi formalni dogovor između SAD-a i Irana nakon 34 godine napetosti. Implementacija sporazuma započela je 20. siječnja 2014. godine.¹⁴

Zajednički akcijski plan ponudio je rješenje prema kojem bi se Iran bavio nuklearnim programom isključivo u miroljubive svrhe, ali je istodobno predložio i sve potrebne mjere kojima se sprječava iranski razvoj nuklearnog oružja.

Implementacija JPA odvela je američko-iranske pregovore u novom smjeru - prema pregovorima o Zajedničkom sveobuhvatnom akcijskom planu i mjerama ograničavanja (Joint Comprehensive Plan of Action – JCPOA). Novi sporazum postignut je u Beču 14. srpnja 2015 između Irana, zemalja P5+1 i Europske Unije. Njime je Iran pristao na restrikcije u razvoju svog nuklearnog programa, od kojih bi neke trajale deset ili više godina.

Riječ je o povijesnom sporazumu čiji su pregovori trajali punih 13 godina. Bivša državna tajnica Hillary Clinton izjavila je u Iowi kako „trenutni ali i budući predsjednik imaju alate, resurse i podršku za poslati jasnu poruku Iranu: varajte i platit ćete. Kada prijetite regiji i Izraelu, prijetite

¹³ NBCnews.com (2012) Ahmadinejad: Iran is now a nuclear state http://www.nbcnews.com/id/35343465/ns/world_news-mideast_n_africa/t/ahmadinejad-iran-now-nuclear-state/#.XzkUGCgzbiU Pristupljeno 16.03.2020

¹⁴ Wikipedia.org (2014) Joint Plan of Action https://en.wikipedia.org/wiki/Joint_Plan_of_Action Pristupljeno 24.2.2020.

Americi. Nastavit ćemo vam se suprotstavljati po pitanju ljudskih prava i terorizma i nećemo vam nikada dopustiti nabavku nuklearnog oružja. Ne samo tijekom trajanja ovog sporazuma, već nikada“¹⁵. JCPOA se sastojao od pet osnovnih elemenata koji ograničavaju iranske potencijalne nuklearne ambicije, poput obogaćivanja uranijem, inspekcije i transparentnosti reaktora i prerade, sankcija te njihovog postupnog smanjivanja. Iran je potpisom tog sporazuma pristao ograničiti aktivnosti vezane uz istraživanje i razvoj obogaćivanja uranija (Hussain i Abdullah, 2015:481).

JCPOA opisuje postupno ukidanje i smanjivanje sankcija koje se odnose na nuklearnu energiju, nakon što Međunarodna agencija za atomsku energiju potvrdi da je Iran proveo ključne mjere i ispunio zahtjeve sporazuma.

Prema sporazumu, Iran je pristao na redizajn i obnovu svojeg reaktora za istraživanje vode u Araku, kojeg će koristiti isključivo u mirne svrhe. Dogovoreno je i kako se u narednih petnaest godina neće graditi novo postrojenje za obogaćivanje uranija ili reaktor teške vode na iranskom području. Svi nuklearni objekti i materijali bit će pod strogim nadzorom Međunarodne agencije za atomsku energiju¹⁶.

2016. godine Međunarodna agencija za atomsku energiju potvrdila je kako je Iran implementirao sve mjere JCPOA povezane s razvojem nuklearnog programa, te kako je zaustavio sve svoje centrifuge i ugasio proizvodnju plutonija u nuklearnoj bazi u Araku. Ukinute su mjere koje se odnose na financije, bankarstvo, naftu, plin, petrokemijske proizvode, brodogradnju, zračni prijevoz, zlato i plemenite metale¹⁷.

¹⁵ MSNBC.com (2015) Clinton, Sanders and O'Malley make remarks at „Wing Ding“ at Iowa <http://www.msnbc.com/shift/watch/live-dem-hopefuls-attend-wing-ding-dinner-505079363795> Pristupljeno 17.03.2020

¹⁶ Treasury.gov (2015) Joint Plan of Action (JPOA) Archive and Joint Comprehensive Plan of Action (JCPOA) Archive https://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/Programs/Pages/jpoa_archive.aspx Pristupljeno 24.2.2020

¹⁷ Reuters.com (2016) U.N. lifts most Iran sanctions on receipt of IAEA nuclear report <https://www.reuters.com/article/us-iran-nuclear-un/u-n-lifts-most-iran-sanctions-on-receipt-of-iaea-nuclear-report-id-USKCN0UU15V> Pristupljeno 24.2.2020.

3. AMERIČKO – IRANSKI ODNOSI

U vrijeme kada su ove dvije zemlje uspostavile diplomatske odnose, 1883. godine, Sjedinjene Države još nisu bile svjetska sila. Tadašnja Perzija nikada nije bila kolonizirana i uspjela je zadržati svoju autonomiju čak i u periodu kada su se za nju borile Velika Britanija i Rusija. Otkrićem nafte i naftnih polja, Iran na geostrateškoj mapi svijeta postaje sve značajniji zbog novog energenta.

U vrijeme vladavine predsjednika Harrya Trumana, SAD i Iran postaju veliki prijatelji. Tadašnji vladar, iranski šah Mohammed Reza Pahlavi bio je pobornik Zapada i htio se kroz postupno prilagođavanje iranske kulture i politike što više približiti demokratskim zemljama. CIA-inim svrgavanjem iranskog premijera Mosadeka kreće društveni otpor prema SAD-u po ulicama Teherana. Stav o tome kako Zapad ne poštuje Irance i pod svaku cijenu hoće naftu, počeo se širiti zemljom. Sve zapadno i američko počelo se smatrati omraženim, a jačati počinju šiitska vjera i iranski nacionalizam. Šah i njegova vlada koju je oporba smatrala marionetama postavljenim od strane SAD-a, počinju gubiti na popularnosti.

Šahova želja za priklanjanjem Zapadu nije ostajala samo na retorici, već je poduzimao i političke poteze osiguravajući da iranski glas bude usklađen sa zapadnjačkim glasovima na svim forumima o neproliferaciji. No za vrijeme svoje vladavine, šah Mohammed Reza Pahlavi imao je ambicije za razvojem nuklearne bombe koja bi Iran pozicionirala na mapi svjetskih velesila što zbog sigurnosti, što zbog prestiža i želje za moći. Dolaskom na vlast u SAD-u, Jimmy Carter bio je odlučan u svojim naumima da zaustavi proliferaciju, ali da pritom nastavi dobre odnose s Iranom.

Tada tek radikalni propovjednik, a kasnije jedna od ključnih figura u povijesti zemlje, Ajatollah Khomeini počinje držati govore protiv Amerike, šaha, iranske vlade i Izraela. Sjedinjene Američke Države nerijetko je nazivao „vragom“, a od Iranaca tražio povratak vjeri i šerijatu. Kao glavna figura otpora tadašnjoj vlasti, oko sebe je okupljao pristaše koji su podržavali ideje o zatvaranju zemlje prema Zapadu i islamizaciji.

Bivši američki državni tajnik i jedna od najutjecajnijih osoba u kreiranju američke vanjske politike prošloga stoljeća, Henry Kissinger (2003:137) istaknuo je „kako je do konca 70-ih godina Iran bio ključna država za američku vanjsku politiku u području Zaljeva. Krajem 70-ih, domaća revolucija, koju Sjedinjene Države nisu mogle spriječiti ni kontrolirati, pretvorila je

zemlju u najveću prijetnju regionalnoj sigurnosti“.

1979. godina označava prekretnicu u odnosima SAD-a i Irana. Skupina simpatizera ajatolaha Khomeinija okupila se u iranskom glavnom gradu Teheranu ispred američkog veleposlanstva kako bi tražila izručenje odbjeglog iranskog šaha. Tijekom revolucije prosvjednici su po ulicama nosili transparente s natpisima "Smrt Americi". Kritike na račun šaha i njegove vladavine sastojale su se od optužbi da je sluga imperijalističkih sila koje određuju politiku Irana. Nova, samodostatna Islamska Republika napustila je šahovo "imitiranje" Zapada i krenula u novu strategiju suprotstavljanja i neposlušnosti prema zapadnim zemljama. Osim izručenja šaha, prosvjednici su tražili i američku ispriku za višegodišnje miješanje u unutarnje poslove Irana. Točno 444 trajala je talačka kriza u kojoj je zadržano 52 službenika američkog veleposlanstva. Otmica diplomata prekršila je sve međunarodne diplomatske norme.

Svrgavanje šaha uništilo je stoljećima staru tradiciju monarhije i transformiralo autokratsko, zapadno orijentirano kraljevstvo u izoliranu, islamsku i populističku republiku pod klerikalnim vodstvom ajatolaha Ruholaha Homeinija. Postupno vraćanje nošenja vela i puštanje brade bili su znak ostatku svijeta, koji je promatrao transformaciju, u kojem će smjeru ići nove promjene. Khomeini je u Iran donio novi ideološki koncept, tzv. Velayat-e faqih, koji je predviđao nadzor religije nad vlašću, čime je donošenje odluka postalo kompleksan proces koji se provlačio kroz velik broj birokratskih tijela.

1980. godine diplomatski odnosi se prekidaju i kreće rivalstvo koje se nastavlja i danas 40 godina kasnije. Jimmy Carter prekinuo je odnose, zamrznuo iransku imovinu u SAD-u, uveo ekonomske i vojne sankcije Iranu, prekinuo svu nuklearnu podršku, diplomatski ga izolirao krenuvši pritom u jačanje odnosa sa Saudijskom Arabijom. Za Washington to je bio početak ere obilježene zahtjevnim Iranom kojem se nije moglo vjerovati, naročito kada je u pitanju nuklearna tehnologija. SAD počinje na Iran gledati kroz prizmu ideologije, bliskoistočne radikalne zemlje čijim namjerama nije za vjerovati.

Situacija se dodatno pogoršava za globalno izolirani Iran 1980. godine, kada kreće rat do iscrpljenja sa susjednim Irakom. Rat dovodi do velikih ljudskih gubitaka i ekonomskog sloma zemlje. Tijekom administracije američkog predsjednika Ronalda Reagana, odnosi s Iranom prošli su kroz četiri faze. Prema Geoffreyu Kempu iz Američkog instituta za mir to su: ravnodušnost,

neprijateljstvo, suradnja i na kraju sukob¹⁸. Talačka kriza okončana je Raeganovim dolaskom na vlast 1981. godine. Tijekom svojeg drugog mandata, Reaganova administracija uspostavila je tajne kontakte s Iranom. U vrijeme iračko-iranskog rata, SAD je smatrao kako iranski režim uključuje i neke „umjerene“ političare koji su bili spremni sklopiti sporazum sa SAD-om, ali to se ubrzo pretvorilo u globalni skandal. 1984. godine SAD je pokušao ispregovarati puštanje američkih taoca koje su držale iranske „proxy“ grupacije u zamjenu za prodaju oružja Iranu. Afera je umalo koštala Reagana ostavke jer su je demokrati koristili kao alat za napad na republikance, te je time Iran ponovno ušao u američku unutarnju politiku. Što se tiče iranske unutarnje politike, skandal je ojačao radikale koji su i ovako bili protiv bilo kakve suradnje s "velikim vragom". Bila je to nova katastrofa za američko-iranske odnose.

U znak odmazde zbog iranskog napada na američkog vojnika, američki ratni brodovi potopili su 1988. godine iransku regatu i granatama pogodili dvije iranske naftne platforme blizu Hormuza. Sukob je doživio vrhunac 3. srpnja 1988. godine kada je američki ratni brod srušio iranski komercijalni let s više od 200 putnika, što se kasnije pravdalo kao slučajna pogreška. Kraj Reaganove predsjedničke funkcije obilježio je raspad Sovjetskog saveza. Bio je to novi početak i za Iran koji se riješio povijesnog okupatora, ali i dobio ekonomski i diplomatski pristup novom bloku muslimanskih zemalja koje su ranije bile sovjetske republike.

Nakon Reagana, na vlast dolazi George W. H. Bush čija je vanjska politika prema Iranu bila obilježena s tri događaja: iračkom invazijom na Kuvajt 1990., držanjem američkih saveznika za taoce u Libanonu od strane Irana i novom rundom arapsko-izraelskih mirovnih pregovora. Iranski neuspjeh oslobađanja američkih taoca koji su držani u Libanonu do sredine 1991. godine, te iranska podrška terorističkim skupinama, uništili su dobru volju za poboljšanjem odnosa koju je Bush iskazao odmah prilikom svoje inauguracije. Sjedinjene Američke Države smatrale su kako Iran pomaže organizacije Hezbollah i Hamas čime odmaže u rješavanju ključnog bliskoistočnog pitanja – odnosa Palestine i Izraela. Madridska mirovna konferencija 1991. - prvi susret licem u lice između izraelskih i arapskih vlasti - bio je signal postignuća za američku vanjsku politiku, na što je Iran gledao kao na veliku prijetnju svom regionalnom položaju i interesima.

¹⁸ Kemp, Geoffrey (2010) The Reagan Administration <https://iranprimer.usip.org/resource/reagan-administration>
Pristupljeno 15.08.2020

1993. godine na čelo Bijele kuće dolazi William Jefferson Clinton. Nasljeđuje gotovo 15 godina problematičnih odnosa s Iranom, nepostojanje diplomatskih veza, duboki animozitet s obje strane i sankcije usmjerene slabljenju iranske ekonomije. Ubrzo nakon inauguracije, Clintonova administracija objavljuje kako će vanjska politika prema Teheranu biti dio većeg dvostrukog „containmenta“ tj. zadržavanja u Perzijskom zaljevu, s ciljem kako bi se ograničila moć i Irana i Iraka a samim time i prijetnje koje bi te dvije zemlje mogle predstavljati američkim interesima i saveznicima na Bliskom istoku¹⁹. Clinton je namjeravao Iran obuzdavati vojnim intervencijama ako bude nužno, gospodarskim sankcijama za obeshrabrivanje stranih ulaganja u Iran i izolacijom, ali na stolu je i dalje cijelo vrijeme držao ponudu za direktnim razgovorima koje je Iranu nudio i njegov prethodnik Bush stariji. Nakon pobjede Khatamija na iranskim predsjedničkim izborima 1997. godine, Clinton pokušava s njim uspostaviti prijateljski odnos. Oba predsjednika nastojala su smanjiti neprijateljstvo i pripremiti teren za poboljšanje odnosa.

U siječnju 1998. godine Khatami ide korak dalje te daje intervju za CNN u kojem ističe kajanje zbog talačke krize iz 1979. godine. Naglasivši sličnosti između Irana i SAD-a, ponudio je „dijalog među civilizacijama“²⁰. Bio je to velik korak u unaprjeđenju zahlađenih odnosa. Clinton je u nekoliko navrata s Iranom pokušavao otvoriti diplomatski dijalog kroz švicarsku ambasadu u Teheranu i kroz Saudijsku Arabiju, ali bezuspješno. Predsjedničku dužnost napušta 2001. godine bez velikih zaokreta u odnosima s Iranom, ali s ipak poboljšanom atmosferom koja je kasnije otvorila prostor za daljnji napredak.

2001. godine predsjednikom SAD-a postaje George W. Bush. Odmah po preuzimanju predsjedničke dužnosti, njegovi odnosi s Iranom kreću u pozitivnom ozračju zbog zajedničkog sudjelovanja dvaju zemalja u formiranju vlasti u Afganistanu. Iranski tim bio je ključan u uvjeravanju afganistanske oporbe da podrži američkog kandidata za predsjednika Afganistana, Hamida Karzaija. Unatoč dobrom početku, 2002. godine raste američka zabrinutost vezana uz iranski nuklearni program nakon što u javnost izlazi informacija o nuklearnom pogonu u Natanzu opremljenom za obogaćivanje uranija. Bush proziva Iran zajedno s Irakom i Sjevernom Korejom dijelom „osovine zla“. Nakon svrgavanja Sadama Huseina 2003. godine u Iraku, Teheran i

¹⁹ Riedel, Bruce O. (2010) The Clinton Administration <https://iranprimer.usip.org/resource/clinton-administration> Pristupljeno 15.08.2020

²⁰ CNN.com (1998) Transcript of interview with Iranian President Mohammad Khatami <http://edition.cnn.com/WORLD/9801/07/iran/interview.html> Pristupljeno 10.04.2020

Washington ponovno su nastojali surađivati kako bi interno stabilizirali još jednu bliskoistočnu zemlju, usprkos sve većem terorističkom i pobunjeničkom nasilju.

Napori za uspostavom dobrih odnosa nakon 2003. godine ne padaju na plodno tlo. Bushev savjetnik za sigurnost Stephen J. Hadley (2010) isticao je kako Iran paralelno radi na treniranju i naoružavanju šiitskih militantih skupina u Iraku i talibana u Afganistanu. Prema Hadleyu, Iran je tijekom cijelog tog perioda pružao podršku i drugim terorističkim skupinama kao što su Hezbollah, palestinski islamski džihad i Hamas, a podrška Irana pridonijela i ratu između Izraela i Hezbollaha u Libanonu 2006. godine.

Dolaskom na vlast u Iranu 2005. godine, Mahmud Ahmadinedžad dodatno komplicira odnose Sjedinjenih Američkih Država i Irana jačanjem iranskih nuklearnih aktivnosti. Busheva administracija i europski saveznici kroz Vijeće sigurnosti UN-a uspjeli su Iranu nametnuti ekonomske i diplomatske sankcije kroz ukupno četiri rezolucije. Bijela kuća u svojim je izjavama nastojala razlikovati iranski narod kojem je pružala podršku i iranski režim od kojeg je zahtijevala da svom narodu pruži više slobode.

Dolaskom Baracka Obame na vlast 2008. godine, nuklearni program postaje središnja tema američko-iranskih odnosa. Tijekom predizborne kampanje, te prilikom stupanja na dužnost Obama je u nekoliko navrata iskazivao želju za poboljšanjem odnosa koji su posljednjih 30 godina išli silaznom putanjom. I izbori 2009. na kojima je ponovno pobijedio Ahmadinedžad dodatno su zakomplicirali strategiju Bijele kuće prema Iranu. Članovi Obamine administracije smatrali su kako će Iran teško biti spreman za pregovore (Patrikarakos, 2012:250). Iako blage i pomirljive retorike, Barack Obama uveo je jedne od najoštrijih ekonomskih sankcija u iranskoj povijesti teško oštetivši iransko gospodarstvo. Diplomatskim sankcijama Obama je gurao Iran ka međunarodnoj izolaciji.

Od 2010. do 2013. godine odnosi su bili u svojevrsnom zastoju, sve dok u lipnju 2013. na predsjedničkim izborima u Iranu nije pobijedio Hassan Rouhani, kada se stvari počinju ubrzano mijenjati. Predsjednici dviju zemalja počinju razgovarati telefonom, ministarstva vanjskih poslova razmjenjuju informacije, a 2015. godine potpisuje se Zajednički sveobuhvatni akcijski plan. Za razliku od Ahmadinedžada koji je bivao prozivan za svoje antisemitističke stavove, Rouhani je prilikom posjeta New Yorku 2013. godine sa sobom poveo i predstavnika židovske

zajednice. Bila je to nova diplomacija, naizgled bez kompleksa prošlosti. Donošenjem sporazuma međutim nisu riješene druge točke neslaganja između dviju zemalja, poput terorizma i stavova prema građanskom ratu u Siriji gdje je Iran otvoreno podržavao sirijskog predsjednika Bashara al Assada. Od 2013. godine dinamika odnosa znatno se mijenja. Dvije strane i dalje ostaju skeptične jedna prema drugoj u mnogim pogledima, ali su konačno spremne na dijalog.

Pobjeda Donalda Trumpa na predsjedničkim izborima 2016. godine dovela je do dramatičnog zaokreta u američkoj vanjskoj politici. Iranski nuklearni sporazum ispregovaran između Irana i šest svjetskih sila Trump je nazvao „najgorim dogovorom ikad ispregovaranim“²¹. Od dolaska na vlast 2017. godine Trumpova administracija zauzela je prema Iranu agresivniji stav od svojih prethodnika. Tek dva tjedna nakon preuzimanja dužnosti, Trumpov savjetnik za nacionalnu sigurnost, Michael Flynn izjavio je da se „Obamina administracija pokazala neuspješnom u adekvatnom dogovaranju na iranske maliciozne radnje poput trgovanja oružjem i terorizma. Od danas, službeno upozoravamo Iran“²². Uslijedio je i niz neprijateljski raspoloženih tweetova Donalda Trumpa upućenih Iranu.

Slika 1. Tweet predsjednika Donalda Trumpa upućen Iranu

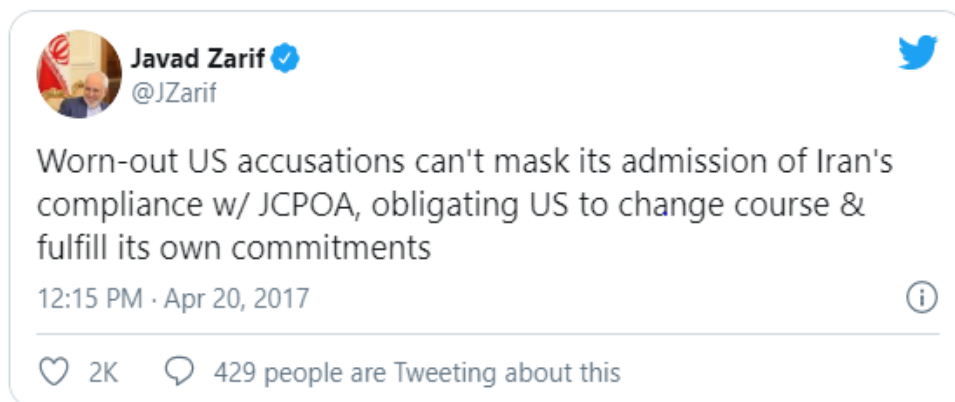
²¹ Whitehousegov.com (2019) President Donald J. Trump is cutting off funds the Iranian regime uses to support its destructive activities around the world
<https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/president-donald-j-trump-cutting-off-funds-iranian-regime-uses-support-destructive-activities-around-world/> Pristupljeno 30.05.2020.

²² Theguardian.com (2017) Trump administration 'officially putting Iran on notice', says Michael Flynn
<https://www.theguardian.com/world/2017/feb/01/iran-trump-michael-flynn-on-notice> Pristupljeno 30.05.2020.

Slika 2. Tweetovi predsjednika Donalda Trampa

Ministar vanjskih poslova Irana Javad Zarif nije ostao dužan Trumpu, optuživši SAD kako se ne drži odredbi sporazuma, te kako podržava militantne ekstremiste poput Al'Quaide u Siriji.

Slika 3. Tweet iranskog ministra vanjskih poslova Javada Zarifa

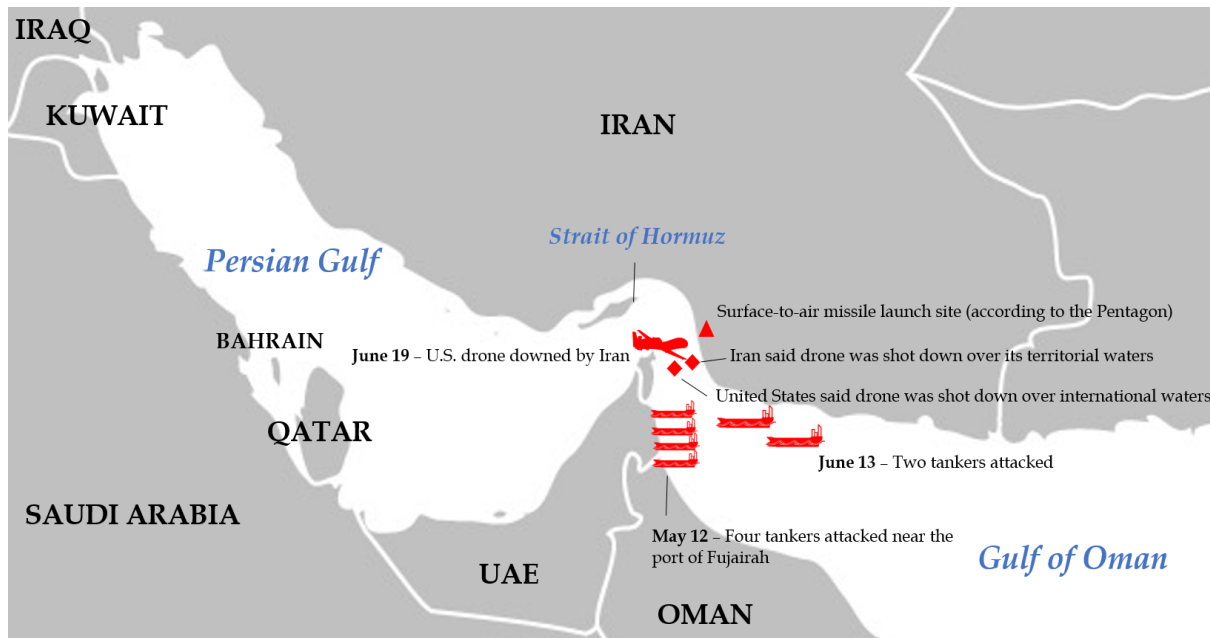
Donald Trump je za svoja prva predsjednička putovanja odabrao dva najveća iranska rivala, Izrael i Saudijsku Arabiju. U Rijadu je pred 50 čelnika muslimanskih zemalja optužio Teheran za poticanje sektaških sukoba. Osim oštre retorike upućene Iranu, Trump se nije libio ni ponovno uvesti ekonomske sankcije koje je skinuo njegov prethodnik Barack Obama. U svom prvom govoru na Generalnoj skupštini UN-a pozvao je druge zemlje da se pridruže SAD-u u

zaustavljanju Irana na njegovom putu smrti i uništenja²³. Iransku revolucionarnu gardu optuživao je za podržavanje terorizma, loše upravljanje okolišem, cenzuru i suzbijanje pristupu informacijama²⁴. Nakon povlačenja SAD-a iz JCPOA sporazuma, odnosi dvaju zemalja postaju još napetiji. U srpnju 2018. godine Iran je podigao tužbu protiv SAD-a pred Međunarodnim sudom pravde u Haagu zbog ponovnog uvođenja sankcija, ističući kako Sjedinjene Američke Države krše uredbu potpisanu 1955. godine prije Islamske revolucije. Nakon što je iranski rijal u godinu dana izgubio 70% svoje vrijednosti zbog nametnutih sankcija i potpune izolacije od strane međunarodne zajednice, Međunarodni sud pravde zatražio je od SAD-a da ublaži sankcije iz humanitarnih razloga.

Bijela kuća prozvala je najveću iransku vojnu i sigurnosnu organizaciju, Iransku revolucionarnu gardu, terorističkom organizacijom. Nakon incidenta u kojem su napadnuta dva saudijska tankera koja su prevozila naftu za SAD, američka vlada upozorila je Iran da će pretrpjeti poraz ukoliko će onemogućavati promet zaljevom. Pentagon je predlagao pozicioniranje dodatnih 10 000 američkih vojnika na Bliskom istoku. SAD je krenuo s naoružavanjem svojih saveznika: Jordana, Saudijske Arabije i Ujedinjenih Arapskih Emirata. Značajna eskalacija napetosti između Irana i SAD-a zabilježena je u lipnju 2019. godine kada su iranske snage oborile američku bespilotnu letjelicu u blizini tjesnaca Hormuz. Odmah potom Trump naređuje osvetnički napad na iranske radare i postrojenja s raketama, ali otkazuje u zadnji čas.

²³ United States Institute of Peace (2017) Trump blasts Iran at UN
<https://iranprimer.usip.org/blog/2017/sep/19/trump-blasts-iran-un> Pristupljeno 05.06.2020.

²⁴ Whitehouse.gov (2018) Statement of Donald J. Trump on Nowruz
<https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/statement-president-donald-j-trump-nowruz/> Pristupljeno 05.06.2020.

Slika 4. Karta Perzijskog zaljeva

Izvor: United States Institute of Peace (2019) Timeline: Tensions between Washington and Tehran
<https://iranprimer.usip.org/blog/2019/may/08/timeline-tensions-between-trump-and-tehran>

I američka i iranska strana odbijale su bilo kakve pregovore ili sastanke. Za Trumpa, za razliku od njegovog prethodnika Baracka Obame, dijalog s Iranom nije opcija. Napetosti dosežu vrhunac u siječnju 2020. godine kada Trump naređuje zračni napad na iranske i iračke vojne zapovjednike koji su u tom trenutku napuštali zračnu luku u Bagdadu. Napad bespilotnom letjelicom ubio je sedmero ljudi, među njima i jednog od generala Iranske revolucionarne garde Qasema Soleimanija, kojeg je SAD optuživao za planiranje napada na američko osoblje u regiji. Kao odgovor na Soleimanijevo ubojstvo, Iran je ispalio više desetaka raketa na dvije iračke vojne baze u kojima su bili smješteni američki vojnici, no prema navodima Bijele kuće, u napadima nitko nije ozlijeđen.

Američki državni tajnik Mike R. Pompeo nazvao je Soleimanijevo ubojstvo dijelom nove strategije Sjedinjenih Država, koja se odnosi i na Rusiju i Kinu. Novom strategijom Sjedinjene Države žele odvratiti svoje neprijatelje kako bi obranile slobodu. Osim ubojstva Soleimania, oblikom odvratanja nazvao je i testiranje novih američkih raketa srednjeg dometa, Trumpovo

povlačenje iz Sporazuma o kontroli naoružanja s Moskvom i američke pomorske vježbe u Južnom kineskom moru²⁵.

Nakon ubojstva Soleimanija, SAD ne staje već uvodi još jače sankcije. Iran moli za pomoć Ujedinjene narode, navodeći kako COVID-19 otežava i ovako lošu situaciju u sankcijama osakaćenom Iranu. Usprkos zdravstvenoj situaciji u Iranu koji je do sredine kolovoza 2020. brojao 343 tisuće slučajeva zaraze²⁶, Sjedinjene Države nastavile su ekonomski i politički pritisak na svog bliskoistočnog rivala.

4. IRANSKI NUKLEARNI PROGRAM I DIPLOMACIJA PRISILE SJEDINJENIH AMERIČKIH DRŽAVA

4.1. Diplomacija prisile u mandatu američkog predsjednika Billa Clintona (1993. – 2001.)

Nakon što su završetkom hladnog rata Sjedinjene Američke Države postale supersila, administracija predsjednika Billa Clintona odlučila je ne oslanjati se niti na Iran niti na Irak za donošenje stabilnosti Bliskom istoku. Umjesto toga SAD se okrenuo korištenju ekonomskih sankcija kao alata za rastavljanje iranskog nuklearnog programa. S doktrinom angažmana i proširenja tzv „engagement and enlargement“, Clintonova administracija započela je s implementacijom oštrijih sankcija nego što su to činili njegovi prethodnici.

Clintonova administracija pokrenula je dvostruku politiku zadržavanja protiv Irana, s ciljem promjene iranskog ponašanja i zaustavljanja razvoja nuklearnog oružja (Brzezinski, 1997). Prema Myersu (2007) dvostruko zadržavanje bila je politika koje je za cilj imala izolirati Iran i Irak od regije, ali i svjetskog ekonomskog i trgovačkog sustava. SAD se na taj način nosio s prijetnjom koju su za njega predstavljale ove dvije bliskoistočne zemlje.

Clintonova administracija izdala je izvršne uredbe kako bi postupno „zakretala vijak“ i na taj

²⁵ Theguardian.com (2020) Pompeo says killing of Soleimani is part of 'bigger strategy' to deter US forces <https://www.theguardian.com/world/2020/jan/14/pompeo-says-killing-of-suleimani-is-part-of-bigger-strategy-to-deter-us-foes> Pristupljeno 28.02.2020

²⁶ Worldometers.info (2020) Coronavirus cases <https://www.worldometers.info/coronavirus/country/iran/> Pristupljeno 10.08.2020

način vršila pritisak na Iran korištenjem diplomacije prisile. Kroz Izvršnu uredbu 12957, 15. ožujka 1995., Sjedinjene Američke Države zabranile su ulaganje američkim pojedincima i kompanijama u iranski energetska sektor. U svibnju iste godine, izdana je Izvršna uredba 12959 kojom je zabranjena sva trgovina s Iranom i ulaganja u Iran.

Iako su američke sankcije bile brze, neki su sumnjali u učinkovitost takve vrste prisile. Prema Altmanu, kako je privatni industrijski sektor u Iranu bio slab te je iranska vlada kontrolirala gotovo 80 posto ekonomije, američke ekonomske sankcije nisu proizvele dovoljno snažan pritisak koji bi rezultirao promjenom političkog režima u Iranu²⁷.

Uspješno ili ne, Clintonova administracija naumila je rastaviti iranski nuklearni program kroz sankcije u vojnom, komercijalnom i energetska sektoru. Iranski predsjednik Akbar Hašemi Rafsandžani odlučio je uzvratiti protu-prisilnom diplomacijom, koristeći iransku imovinu kako bi nastavio iranski nuklearni program. Usprkos američkim sankcijama, Iran je nastavljao dalje sa svojim prvotnim planom. Predsjednik Iranske organizacije za atomsku energiju Reza Amrollahi izjavio je na Općoj sjednici Međunarodne agencije za atomsku energiju 1991. godine „kako će Iran pod svaku cijenu završiti izgradnju nuklearnog elektrane u Busheru“ (Rezaei, 2017:40).

Iranski predsjednik Rafsandžani nastavljao je s pokušajima nabavke uređaja i dijelova za nuklearni reaktor. 1993. godine Iran je pokušao nabaviti osam kondenzatora pare izgrađenih od strane talijanske tvrtke Ansaldo, ali je nuklearna suradnja s trećim zemljama postala otežana zbog američke diplomacije prisile. Rafsandžani se tada okrenuo Kini i Rusiji kako bi te dvije zemlje umanjile sabotazu iranskog nuklearnog programa koju je provodio SAD. Iranska vlada sklopila je sporazume s Kinom i Rusijom za kupovinu vodenih reaktora. U ožujku 1995. godine, Clintonova administracija donijela je Izvršnu uredbu 12957 kojom se zabranjuje komercijalno ulaganje u iranske naftne izvore. Nedugo potom, u svibnju 1995. donesena je i Izvršna uredba 12959 koja zabranjuje sva američka ulaganja u Iran. Usprkos američkim sankcijama, iranski nuklearni program polako je napredovao.

22. lipnja 1995. godine iranski predsjednik Rafsandžani objavio je završetak prve faze nuklearnog istraživačkog centra u Bonabu. Centar je planiran za provođenje istraživanja

²⁷ Nytimes.com (2006) Quandary over Iran sanctions
<https://www.nytimes.com/2006/01/24/business/worldbusiness/quandary-over-iran-sanctions.html> Pristupljeno 07.06.2020.

zračenjem poljoprivrednih proizvoda (Cordesman i Al-Rhodan, 2006:116). Kako je iranski nuklearni program napredovao, tako se Clinton odlučivao za daljnje korake vršenja pritiska na Iran. Clinton nije samo pojačao ekonomske sankcije na Iran, već i vojnu moć. U srpnju 1995. godine aktivirana je 5. flota američke mornarice koja je raspuštena još 1947. godine, s ciljem držanja pod nadzorom Perzijskog zaljeva u slučaju eskalacije²⁸.

2. srpnja 1997. godine Iran je objavio kako je u rad pušten akcelerator elektrona vrijedan 33 milijuna dolara. Bio je to uređaj koji je mogao proizvesti 239 Pu i 233 U nuklearnog materijala²⁹. Bio je to uspjeh Rafsandažnijeve administracije koja je uspjela nastaviti s razvojem svog nuklearnog programa usprkos strogim američkim sankcijama.

Tijekom vladavine Rafsandžanija, Iran je negirao razvoj nuklearnog programa uz pomoć Sjeverne Koreje, Kine i Rusije, te ostaje nepoznato koliko je financijske i tehnološke pomoći bilo pruženo Iranu u to doba. Prema Međunarodnom institutu za strateške studije, Iran je razvio program uz pomoć kojeg bi mogao pogoditi gradove u Saudijskoj Arabiji, Jemenu i drugim zemljama Perzijskog zaljeva³⁰. 1997. godine u Iranu na vlast dolazi Muhamed Khatami koji je htio ubrzati nuklearni program. SAD i Izrael upozoravali su ostale zemlje na iranski tajni razvoj naoružanja, na što je Hatami baš poput prethodnika Rafandžanija nastavio s razvojem programa.

U rujnu iste godine Iran objavljuje kako na čelo Iranske organizacije za atomsku energiju umjesto Reze Amrollahija postavlja Gholama Rezu Aghazadeha, koji je to tada bio iranski ministar za naftu. Time je Iran htio Iranskoj organizaciji za atomsku energiju omogućiti bolju koordinaciju s iranskim tvrtkama i smanjiti ovisnost o stranim dobavljačima kroz omogućavanje veće slobode i zaobilazanje birokratskih procedura u gradnji nuklearnih pogona (Gaietta, 2015:82). Bio je to još jedan iskaz iranske volje za nastavkom nuklearnog programa bez obzira na upozorenja SAD-a i Izraela.

U povijesnom intervjuu za CNN u siječnju 1998. godine, Khatami je odbacio optužbe da Iran radi na razvoju nuklearnog naoružanja istaknuvši kako je svrha iranskog nuklearnog programa korištenje energije u mirotvorne svrhe³¹. Usprkos Hatamijevim izjavama u javnim nastupima,

²⁸ Globalsecurity.org (2010) <https://www.globalsecurity.org/military/agency/navy/c5f.htm> Pristupljeno 07.06.2020.

²⁹ Iran: First Phase of Iran's Electron Accelerator Operational (1997) FBIS-NES-97-153 Pristupljeno 08.06.2020.

³⁰ IISS (1998) Iran's Ballistic Missile Capabilities: A net assessment. Iran Dossier

³¹ Youtube.com (2009) CNN 1998 Khatami intrview part 1 <https://www.youtube.com/watch?v=YpeS1bAyQhk> Pristupljeno 10.07.2020.

Clintonova administracija nastavila je vršiti pritisak na iranski nuklearni program. Iako je diplomacija prisile usporila razvoj nuklearnog programa, Iran je odlučio sklopiti ugovor s Rusijom o završetku prve jedinice nuklearne elektrane u Busheru³². Umjesto popuštanja pod američkim pritiskom, Iran je odlučio nastaviti svoj plan pod svaku cijenu. U srpnju 1998. godine Clintonova administracija uvela je sankcije za sedam ruskih kompanija optuženih za prodaju tehnologija za razvoj oružja Iranu. U listopadu usprkos sankcijama, ekonomsko vijeće Irana dodjeljuje 418 milijardi iranskih rijala, što je ekvivalent 140 milijuna američkih dolara, za dovršetak nuklearnu elektrane u Busheru (Esposito i Ramazani, 2001:168).

Tijekom svojeg drugog mandata, administracija američkog predsjednika Billa Clintona nije vršila pritisak samo na Iran, Kinu i Rusiju, već i na Ukrajinu, Češku i Međunarodnu organizaciju za atomsku energiju. Diplomacija prisile u ovom slučaju pokazala je djelomične uspjehe usporivši razvoj nuklearne elektrane u Busheru i financijsku pomoć međunarodne zajednice Iranu. No, cilj potpunog nuklearnog razoružanja Irana nije postignut.

4.2. Diplomacija prisile u mandatu američkog predsjednika Georgea W. Busha (2001. – 2009.)

Tijekom svoje predsjedničke kampanje 2000. godine, George W. Bush isticao je kako će njegova buduća vanjska politika biti utemeljena na realizmu, te da bi Sjedinjene Države mir uspostavljale kroz svoju snagu tj. vojnu moć. Umjesto humanitarnih intervencija poput svog prethodnika Billa Clintona, Bush mlađi radije se fokusirao na intervencionizam baziran na geopolitičkim prioritetima SAD-a.

9. rujna 2001. godine označio je prekretnicu u američkoj vanjskoj politici. Teroristički napad od strane nedržavnog aktera na svjetsku supersilu, udario je u temelje sigurnosti SAD-a. Zaokret ka neokonzervatizmu, značio je i jači pritisak na dvije zemlje Bliskog istoka, Irak i Iran. Rat protiv terorizma postao je glavni moto američke vanjske politike. „Svaka nacija u svakoj regiji sada treba donijeti odluku. Ili ste s nama ili ste s teroristima“, istaknuo je Bush u američkom Kongresu

³² Parrish, Scott i Wehling, Fred (1998) Russian-Iranian Nuclear Cooperation – The 1998 Moscow Summit <https://www.nonproliferation.org/russian-iranian-nuclear-cooperation-the-1998-moscow-summit/> Pristupljeno 10.07.2020.

u rujnu 2001³³.

Nakon vojne intervencije u Afganistanu, sljedeća točka za testiranje novog američkog vanjskopolitičkog pristupa bio je iranski nuklearni program. Nakon što je u prosincu 2002. godine CNN objavio vijest o iranskom nuklearnom tajnom programu i satelitskim snimkama nuklearnih pogona blizu Natanza i Araka, Clinton se odlučio za još oštiri pristup diplomacije prisile³⁴. Umjesto korištenja metode mrkve i batine, Busheva administracija tražila je potpuno prekidanje iranskog nuklearnog programa kao preduvjet za ikakve daljnje pregovore. George Bush nije priznao mogućnost korištenja nuklearne energije u mirotno svrhe na što se Iran pozivao, što je između ostalog bilo i legitimno prema Sporazumu o neširenju nuklearnog oružja³⁵ i Sporazumu o zaštiti Međunarodne agencije za atomsku energiju. 21. kolovoza 2002. godine Aleksandar Rumyantsev, ruski ministar za atomsku energiju izjavio je kako je Rusija potpisala sve potrebne sporazume za uvoz otpada od radioaktivnog goriva iz iranske nuklearne elektrane Busher³⁶. Ta izjava značila je da je usprkos sankcijama, Iran i dalje uspijeva nastaviti svoju suradnju s Rusijom.

U rujnu 2003. godine, usvojena je rezolucija Međunarodne agencije za atomsku energiju prema kojoj je Iran morao obustaviti sve aktivnosti vezane uz obogaćivanje uranija unutar 50 dana, te agenciji omogućiti neograničen pristup inspekciji i prikupljanju informacija. Tadašnji predsjednik Khatami ponovno je negirao korištenje nuklearne energije u svrhu naoružanja, ali je istaknuo kako će nastaviti s nuklearnim programom³⁷. U studenom IAEA pak izdaje izvješće prema kojem nema dokaza da Iran razvija tajni nuklearni program, ali je izražena zabrinutost zbog proizvodnje plutonija koji se uglavnom koristi pri proizvodnji bombi³⁸.

Iako je 2003. godine potpisan dodatni protokol Sporazuma o neširenju nuklearnog oružja, Iran

³³ White House (2011) Selected Speeches of President George W. Bush https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/infocus/bushrecord/documents/Selected_Speeches_George_W_Bush.pdf Pristupljeno 12.07.2020.

³⁴ CNN.com (2002) U.S. has photo of secret Iran nuclear sites <https://edition.cnn.com/2002/WORLD/meast/12/12/iran.nuclear/> Pristupljeno 12.07.2020.

³⁵ United States Institute of Peace (2020) Iran and the NPT <https://iranprimer.usip.org/blog/2020/jan/22/iran-and-npt> Pristupljeno 14.07.2020.

³⁶ Neweurope.eu (2002) Rumyantsev: Nuclear waste import a lucrative business <https://www.neweurope.eu/article/rumyantsev-nuclear-waste-import-lucrative-business/> Pristupljeno 14.07.2020.

³⁷ Csmonitor.com (2003) A push for candor on Iran nukes <https://www.csmonitor.com/2003/0919/p01s02-wome.html> Pristupljeno 15.07.2020.

³⁸ IAEA (2003) Implementation of the NPT Safeguards Agreement in the Islamic Republic of Iran <https://www.iaea.org/sites/default/files/gov2003-75.pdf> Pristupljeno 15.07.2020.

svejedno najavljuje svoj plan proizvodnje 40 tona uranij heksafluorida. Umjesto suradnje u skladu s prisilom, Iran je odlučio uzvratiti protu-prisilom kroz obogaćivanje uranija koje je dopustivo u skladu s režimom Međunarodne agencije za atomsku energiju i Sporazuma o neširenju nuklearnog oružja³⁹. Kako je Iran sve više jačao svoju protu-prisilnu diplomaciju pridržavajući se okvira zadanih Sporazumom o neširenju nuklearnog oružja, SAD više nije mogao ignorirati Iran. Administracija predsjednika Busha napustila je svoju dotadašnju politiku prema Iranu, te odlučila formirati P5+1 skupinu koja bi s Iranom sjela za stol i započela pregovore.

Iranska raketa Shabab 3, uspješno razvijena u Clintonovom mandatu, postala je još stabilnija i preciznija u mandatu G.W. Busha. Dohvat Shabab 3 rakete porastao je sa 1300 na 2000 kilometara (Cordesman i Seitz, 2009:113).

U kolovozu 2005. godine, fotelju iranskog predsjednika zauzima Mahmud Ahmadinedžad kojeg je dočekao sve više rastući antiamerikanizam u zemljama Bliskog istoka nakon američkih invazija na Afganistan i Irak. Tijekom svoje predsjedničke kampanje, Ahmadinedžad je kritizirao nuklearnu diplomaciju svog prethodnika Khatamija. Smatrao je kako Iran nije ništa postigao suspendiranjem nuklearnog programa i usvajanjem dodatne rezolucije Međunarodne organizacije za atomsku energiju 2003. godine. Definirao je razvoj nuklearnog programa kao iransko suvereno pravo, koje nije podložno pregovorima.

29. srpnja 2005. godine, Bush izdaje Izvršnu uredbu 13382 kojom se zamrzava sva američka imovina povezana s Iranskom agencijom za atomsku energiju⁴⁰. Ta odluka trebala je odagnati i druge zemlje od suradnje s agencijom. Iranski odgovor stiže već za dva dana. Administracija predsjednika poslala je pismo Iranskoj agenciji za atomsku energiju u kojem je obavijestila agenciju kako će Iran ponovno oživjeti planirani program nuklearne pretvorbe, koji je bio suspendiran više od dvije godine.

4. veljače 2006. godine, sukladno dogovoru na prvom sastanku zemalja P5+1, Odbor guvernera Međunarodne organizacije za atomsku energiju stavio je na glasovanje problem iranskog

³⁹ Irishexaminer.com (2004) Iran approves uranium bill
<https://www.breakingnews.ie/world/iran-approves-uranium-bill-173642.html> Pristupljeno 15.07.2020.

⁴⁰ U.S. Department of the Treasury (2006) What you need to know about Treasury Restrictions
<https://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/Programs/Documents/wmd.pdf> Pristupljeno 16.07.2020.

nuklearnog programa. Odlučeno je da se Iran prijavi Vijeću sigurnosti Ujedinjenih naroda. IAEA je od Irana tada zahtijevala da zaustavi procese obogaćivanja uranija, da surađuje s agencijom i nastavi diplomatske pregovore. Usprkos zahtjevima, Iran 13. veljače 2006. godine započinje s ubacivanjem UF₆ plina u ograničeni broj centrifuga u postrojenju za nuklearnu pretvorbu u Natanzu⁴¹.

Iako je iranski nuklearni program po prvi puta u povijesti stigao na dnevni red Vijeća sigurnosti UN-a, administracija iranskog predsjednika Ahmadinedžada odlučila je ne udovoljiti zahtjevima Međunarodne agencije za atomsku energiju, već dodatno pojačati svoje uzvratanje na diplomaciju prisile. 31. srpnja 2006. godine, Vijeće sigurnosti UN-a donijelo je Rezoluciju 1696 kojom se od Irana zahtijevala obustava obogaćivanja uranija do 31. kolovoza iste godine. Kazna bi bile ekonomske i političke sankcije, pa čak i vojna intervencija. Unatoč tome, pri isteku danog roka 26. kolovoza ajatolah Ali Khamenei objavio je u televizijskom obraćanju kako neće zadovoljiti odredbe rezolucije UN-a⁴².

19. siječnja 2007. godine, iranska vlada objavila je plan nuklearnog obogaćivanja prema kojem bi se u Natanzu izgradilo 3000 centrifuga⁴³. Bilo je to direktno negiranje Rezolucije 1737 Vijeća sigurnosti koja je od Irana zahtijevala obustavu obogaćivanja uranija i procesa izgradnje reaktora teške vode u Araku. Usprkos UN rezolucijama, Iran je u travnju 2007. godine objavio kako je postigao obogaćivanje uranijem uz pomoć 3000 centrifuga. No, Busheva administracija nije odustajala. U listopadu 2007. godine, SAD je najavio oštrije sankcije protiv tri iranske banke: Saderat, Melli i Mellat. Cilj sankcija bio je pritisak na iransku vladu kroz prekidanje iranskih veza s financijskim institucijama diljem svijeta⁴⁴.

Nove ekonomske sankcije uslijedile su i lipnju 2008. kada je Bush zajedno s europskim liderima vršio dodatni pritisak na banke u Iranu. U kolovozu 2008. Europska unija uvela je trgovinske sankcije Iranu kojom se uskraćuju javni zajmovi i izvozni krediti tvrtkama koje posluju s Iranom. Europske vlade složile su se i po pitanju nadzora nad bankama koje posluju s iranskom bankom

⁴¹ IAEA (2006) Implementation of the NPT Safeguards Agreement in the Islamic Republic of Iran <https://www.iaea.org/sites/default/files/gov2006-27.pdf> Pristupljeno 27.08.2020.

⁴² USA Today (2006) Iran will continue pursuing nuclear technology, supreme leader says. 21. kolovoz 2006.

⁴³ The Associated Press (2007) Iran Poised to Start Installation of Large-Scale Uranium Enrichment Program, Say Diplomats. 19. siječnja 2007 .

⁴⁴ CNN.com (2007) U.S. slaps new sanctions on Iran <https://edition.cnn.com/2007/POLITICS/10/25/iran.sanctions/> Pristupljeno 16.07.2020.

Saderat. 30. kolovoza 2008. iranski ministar vanjskih poslova Ali Reza Sheikh Attar objavio je kako Iran vrši obogaćivanje uz pomoć 4000 centrifuga, te najavio instalaciju još 3000 dodatnih u Natanzu⁴⁵. Time je i drugi Bushev mandat završio neuspjehom kada je riječ o zaustavljanju razvoja iranskog nuklearnog programa. Kroz svoju protu-prisilnu diplomaciju Iran ne samo da je zadržao svoj nuklearni program, već je uspio i povećati svoje nuklearne kapacitete. Administracija iranskog predsjednika Ahmadinedžada uspjela je izgraditi ukupno 6000 nuklearnih centrifuga u Natanzu do kraja drugog mandata G.W. Busha, dok je početkom mandata 2006. godine u Natanzu bilo svega nekoliko stotina centrifuga.

4.3. Diplomacija prisile u mandatu američkog predsjednika Baracka Obame (2009. – 2017.)

Administracija američkog predsjednika Baracka Obame pokazala se drugačijom od one njegovih prethodnika kada je riječ o retorici prema Iranu. No, nedostatak strateškog strpljenja nije ga mnogo razlikovao od njegovih prethodnika. Obamina administracija tako je primijenila do tada najstrože ekonomske sankcije koje su čak uključivale zabranu trgovanja iranskom naftom.

Tijekom predsjedničke kampanje, Barack Obama osuđivao je američki rat u Iraku, te isticao kako teroristi koji su napali Svjetski trgovački centar 2001. godine nemaju poveznice s Irakom. Kako je potencijalna promjena vanjske politike Sjedinjenih Američkih Država prema Afganistanu i Iraku trebala i iransku pomoć, u javnosti je postojala nada o popuštanju napetosti i uspostavi dijaloga kada je riječ o iranskom nuklearnom programu. Obama je najavio svoju politiku prema Iranu kao direktniju diplomaciju koja će se uglavnom oslanjati na tzv. meku moć za razliku od njegovog prethodnika koji je prakticirao tvrdi moć. Obamina administracija smatrala je kako rješenje krize leži u predstavljanju iranskog nuklearnog programa kao stvarne globalne prijetnje, te da će važnu ulogu u tome igrati i međunarodna zajednica. Novoizabrana administracija smatrala je kako je konsenzus međunarodne zajednice iznimno važan te kako bi se kroz njega mogla izvršiti multilateralna prisila Međunarodne agencije za atomsku energiju, Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda i zemalja P5+1. Obama je otišao i korak dalje, te najavio Iran kao

⁴⁵ Erdbirk, Thomas (2008) Iran corroborates UN Nuclear Monitor's Estimate of Centrifuges in Operation <https://www.washingtonpost.com/wpdyn/content/article/2008/08/29/AR2008082903055.html> Pristupljeno

punopravnog sudionika u pregovorima P5+1, što je G.W. Bush odbijao sve dok Iran ne bi ispunio uvjet prestanka obogaćivanja uranija.

Smion pristup Obamine administracije da pokrene diplomatske razgovore bio je samo temelj uspostavi kasnije prisilne diplomacije. To je postalo jasno kada je tadašnja državna tajnica Hillary Clinton izjavila kako će SAD uvesti sankcije kojima će osakatiti Iran ako diplomatski naponi ne budu učinkoviti⁴⁶. Sjedinjene Države time su dale do znanja kako nisu spremne zauvijek samo razgovarati s Iranom, već poduzimati i oštrije mjere ne urode li pregovori plodom.

U travnju 2009. kada je Iranu ponuđena fotelja za pregovaračkim stolom skupine P5+1, direktor Iranske organizacije za atomsku energiju izvijestio je javnost kako je Iran povećao broj centrifuga na 7000⁴⁷. U takvim uvjetima, Obama je mogao samo nastaviti istu praksu sankcija kao njegovi prethodnici. U kolovozu 2009. Obamina administracija najavila je moguće sankcije na iransku naftu, ukoliko se Iran odbije priključiti pregovorima prije Generalne skupštine UN-a u rujnu. 24. kolovoza Iran je dozvolio inspekciji Međunarodne agencije za atomsku energiju ulazak u reaktor teške vode u Araku, kako bi izbjegao izolaciju od strane međunarodne zajednice. U studenom 2009. godine Odbor guvernera Međunarodne agencije za atomsku energiju usvojio je rezoluciju kojom se pritišće Iran da djeluje u skladu s rezolucijom Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda, tj. da zaustavi procese obogaćivanja i izgradnju postrojenja u Fordowu. Stjeran u kut, predsjednik Ahmadinedžad objavio je proizvodnju 20 posto obogaćenog uranija za istraživački reaktor u Teheranu.

Iran nije pokazivao nikakve naznake da će napraviti napredak u pregovorima do kraja godine, zadanog roka od strane međunarodne zajednice. 22. prosinca 2009. Ahmadinedžad se osvrnuo na američke ucjene izjavivši „Da je Iran htio napraviti nuklearnu bombu, bili bismo dovoljno hrabri da vam to kažemo. Zapad nam može dati rokova koliko god želi, nije nas briga“⁴⁸. 19. travnja 2010. Iran je izdao priopćenje u kojem najavljuje početak izgradnje novih postrojenja za

08.06.2020.

⁴⁶ Thetimes.co.uk (2009) Hillary Clinton: US will organize 'crippling' Iran sanctions if diplomacy fails <https://www.thetimes.co.uk/article/hillary-clinton-us-will-organise-crippling-iran-sanctions-if-diplomacy-fails-5gfzgwbp2qg> Pristupljeno 17.07.2020.

⁴⁷ Reuters.com (2009) Iran says running 7,000 enrichment centrifuges <https://uk.reuters.com/article/iran-nuclear-centrifuges/iran-says-running-7000-enrichment-centrifuges-idUKDAH95156720090409> Pristupljeno 17.07.2020.

obogaćivanje ne navodeći lokacije i dizajn novih postrojenja. U priopćenju iranska administracija ističe kako o tome nisu dužni obavijestiti Međunarodnu organizaciju za atomsku energiju sve do šest mjeseci prije unošenja nuklearnih materijala u pogone⁴⁹.

9. lipnja 2010. Vijeće sigurnosti UN-a usvojilo je Rezoluciju 1929 kojom se implementira četvrta runda sankcija Iranu koje su uključivale pooštrene financijske mjere i prošireno embargo na oružje. Rezolucija 1929 zahtijevala je od Irana „obustavu svih aktivnosti vezanih uz obogaćivanje i preradu nuklearnih materijala, ali i svih aktivnosti vezanih uz tešku vodu⁵⁰. Prema tom dokumentu IAEA je unutar 60 dana Vijeću sigurnosti morala prijaviti je li Iran implementirao tražene zahtjeve.

1. srpnja 2010. Obama je potpisao zajednički prijedlog zakona kojim bi se sankcionirala svaka osoba koja bi Iran opskrbljivala robom, uslugama, tehnologijom ili informacijama tržišne vrijednosti preko 1 milijuna američkih dolara. Isto se odnosilo na agencije, institucije i organizacije kojima se branilo ulaganje više od 20 milijuna dolara u iransku naftnu industriju⁵¹. Iran je i dalje nastavio javno hvaljenje nuklearnim kapacitetima, ali i pokazivao volju za uključenje u nuklearne pregovore. 26. rujna 2010. Ahmadinežad je izjavio kako bi Iran prekinuo s visokim razinama obogaćivanja uranija, kada bi mu svjetske sile poslale nuklearna goriva za rad iranskih reaktora za istraživanje. Iranska administracija uskoro je zatražila i otvaranje nuklearnog dijaloga sa skupinom P5+1⁵².

U listopadu 2010. Iranska organizacija za atomsku energiju objavila je kako su uspjeli napraviti zalihe od 30 kilograma dvadeset posto obogaćenog uranija. Kako je bila riječ o duplo većem iznosu od 17 kilograma iz lipnja iste godine, Iran je još jednom uspješno povećao svoju moć za cjenkanje kada započnu nuklearni pregovori (Seliktar i Rezaei, 2018:148).

⁴⁸ Theguardian.com (2010) Mahmoud Ahmadinejad says US fabricated nuclear documents <https://www.theguardian.com/world/2009/dec/22/mahmoud-ahmadinejad-us-nuclear-documents> Pristupljeno 17.07.2020.

⁴⁹ Reuters.com (2010) Iran says to start work on new enrichment plant <https://uk.reuters.com/article/us-iran-nuclear-sites-idUKTRE63I1NU20100419> Pristupljeno 17.07.2020.

⁵⁰ IAEA (2010) United Nations Security Council Resolution 1929 https://www.iaea.org/sites/default/files/unscl_res1929-2010.pdf Pristupljeno 17.07.2020.

⁵¹ U.S. Department of the Treasury (2010) Comprehensive Iran sanctions, accountability and divestment act od 2010 <https://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/Documents/hr2194.pdf> Pristupljeno 18.07.2020.

⁵² Aljazeera.com (2010) Iran ready for nuclear talks <https://www.aljazeera.com/news/middleeast/2010/10/2010109225350662707.html> Pristupljeno 18.07.2020.

23. svibnja 2011. godine Obamina administracija donijela je Izvršnu uredbu 13574 kojom se sankcioniralo sedam stranih kompanija koje su izvozile rafiniranu naftu u Iran, ali i stavilo 16 kompanija i pojedinaca koji su surađivali u nuklearnog programu na crnu listu Sjedinjenih Američkih Država.

U studenom iste godine uslijedile su još oštrije sankcije. Izvršna uredba 13590 ciljala je na Središnju banku Irana i naftni sektor. Bila je to najjača sankcija koju je Obamina administracija mogla uvesti. Taj primjer slijedila je i Europska unija proglašivši naftni embargo i zamrznuvši svu imovinu Središnje banke Irana u Europskoj uniji. Bio je ovo jedan od najjačih udaraca iranskoj ekonomiji u povijesti.

13. lipnja 2012. donesena je Izvršna uredba 13382. Tvrtke i banke povezane s jačanjem i širenjem nuklearnih i raketnih programa stavljene su na listu sankcija SAD-a. Tijekom prvog mandata, Barack Obama uspio je u dobivanju podrške od strane međunarodne zajednice u svojoj borbi protiv proliferacije nuklearnog oružja. Usprkos naizgled blagoj retorici i pozivima Iranu da sjedne za pregovarački stol, Obama je uveo do tada najoštrije ekonomske sankcije udarivši time jako po iranskoj ekonomiji. Iranska administracija već je ranije davala do znanja kako potpuna obustava nuklearnog programa nije dolazila u obzir, ali je pristajala na poduzimanje mjera kojima bi dokazala da nisko-obogaćeni uranij ne može biti obogaćen do mjere potrebne za proizvodnju nuklearnog oružja. Kao što je ranije navedeno u radu, u mandatu Baracka Obame potpisan je povijesni Zajednički sveobuhvatni akcijski plan, poznatiji kao JCPOA ili iranski nuklearni sporazum. Na dan finalizacije sporazuma 14. srpnja 2015. Iran je počeo Međunarodnoj agenciji za atomsku energiju davati informacije potrebne za istraživanje ranijeg razvoja nuklearnog oružja u povijesti.

16. siječnja 2016. godine na dan implementacije iranskog nuklearnog sporazuma, IAEA je izvijestila kako je Iran poduzeo ključne korake za obuzdavanje svog nuklearnog programa i dozvolio uspostavu pojačanog nadzora⁵³. Taj izvještaj potaknuo je SAD, Europsku uniju i Ujedinjene narode na popuštanje sankcija. Barack Obama izdao je Izvršnu uredbu 1371, te opoziv Izvršnih uredbi 13574, 13590, 13622 i 13645 kojim su skinute sankcije Iranu. U svom govoru idućeg dana Obama je istaknuo kako je „prije sporazuma Iran imao 20 000 centrifuga

⁵³ IAEA (2016) Verification and Monitoring in the Islamic Republic of Iran in light of United Nations Security Council Resolution 2231 <https://www.iaea.org/sites/default/files/gov-inf-2016-1.pdf> Pristupljeno 18.07.2020.

koje su mogle obogaćivati količine uranija dovoljne za nuklearnu bombu. Danas je Iran uklonio dvije trećine tih centrifuga. Prije sporazuma, Iran je nagomilao količinu obogaćenog uranija dovoljnu za deset nuklearnih bombi. Danas je više od 98% te količine uklonjeno iz Irana, što znači da Iran sada nema dovoljno ni za jednu bombu⁵⁴.

Od 2016. godine IAEA je izdavala kvartalne izvještaje o nadzoru iranske implementacije sporazuma u skladu s Rezolucijom 2231 Vijeća sigurnosti UN-a. Iako su izvještaji pokazivali iransko poštivanje odredbi sporazuma, neki stručnjaci smatraju kako je monitoring od strane IAEA-e bio nepotpun. Smatraju kako je Iran iskoristio dvije rupe u sporazumu kako bi prekoračio dozvoljenu količinu teške vode.

Albright i Stricker (2016) navode kako je Iran iskoristio mogućnost skladištenja viška teške vode, koji nije dopušten ugovorom i to u Omanu putem „offshore“ kompanija. Ističu kako zbroj količina koje su dopuštenjem ostale u Iranu i one prebačene u Oman, čine veliko kršenje dopuštenih normi teške vode prema JCPOA.

4.4. Diplomacija prisile u mandatu američkog predsjednika Donalda Trumpa (2017. -)

U mandatu američkog predsjednika Donalda Trumpa, vanjska politika SAD-a prema Iranu prešla je iz Obaminih pokušaja prilagođavanja i dijaloga u konfrontaciju. Samim dolaskom na vlast u Bijelu kuću u siječnju 2017. godine, Donald Trump postavio je Iran kao jedan od ciljeva američke vanjske politike. Smatrao je kako su Obamina popustljivost i diplomatski pristup dodatno osnažili vodstvo Islamske republike Iran i proširili njezin utjecaj na Bliskom istoku. Trumpova doktrina prema Iranu u potpunosti se razlikovala od Obamine. Dok se Obama zalagao za diplomatski angažman i teško ispregovarani nuklearni sporazum vidio kao znak uspjeha i sredstvo za provođenje američkog plana, Donald Trump je smatrao da je oslanjanje ili računanje na bilo kakvu iransku umjerenost iluzija. Kao jedini način odvratanja Irana od razvoja nuklearnog programa vidi uporabu američke moći.

13. listopada 2017. godine Trump je izjavio kako njegova administracija više ne može potvrditi iransko poštivanje nuklearnog sporazuma istaknuvši kako je Iran prekršio neke njegove tehničke

⁵⁴ The White House (2016) Statement by the President of Iran

odredbe poput prekoračenja limita teške vode. U svom govoru istaknuo je kako je njegov prethodnik Obama ukinuo sankcije taman prije potpunog kolapsa režima u Iranu kroz „duboko kontroverzni“ nuklearni sporazum potpisan 2015. godine. Nazvao je JCPOA jednim od najgorih ugovora i jednostranih transakcija u povijesti SAD-a koji Iranu dozvoljava nastavak razvoja nuklearnog programa koji će biti u potpunosti dovršen 2023. do kada traje sporazum⁵⁵.

U prosincu 2017. Trump daje zeleno svjetlo Kongresu za vraćanje ekonomskih sankcija Iranu, no Kongres tada nije izvršio nikakvu akciju, ostavivši iranski nuklearni sporazum nedirnutim. Nedugo potom Trump je pozvao i članice Europske unije u pomoć SAD-u kako bi popravili nedostatke koje je sporazum po njemu imao. 30. travnja 2018. izraelski premijer Benjamin Netanyahu na medijskoj konferenciji u Tel Avivu prikazao je prezentaciju u kojoj je istaknuo kako Iran vara na nuklearnom programu i krši odredbe nuklearnog sporazuma. Netanyahu tvrdi kako ima uvid u preko 100 000 dokumenata zaplijenjenih od strane izraelske tajne službe prema kojima Iran cijelo vrijeme radi na svom nuklearnom programu koji se sastoji od pet bojnih glava teških deset kilotona⁵⁶. Autentičnost dokumenata već je idućeg dana potvrdio američki državni tajnik Mike Pompeo. Donald Trump izjavljuje kako će u narednih dvanaest dana razmotriti američki izlazak iz sporazuma. Iran odmah uzvraća na optužbe izraelskog premijera. Ministar obrane Amir Hatami izraelski potez naziva neutemeljenom propagandom. Reagirala je i IAEA koja je u priopćenju navela kako „agencija nije imala indikacije o razvoju nuklearnog eksploziva u Iranu nakon 2009. godine“⁵⁷.

8. svibnja 2018. SAD se povlači iz iranskog nuklearnog sporazuma na čuđenje čak i samog Irana. Od povlačenja do danas, SAD je uveo još nekoliko sankcija protiv Irana. 18. srpnja 2018. šef Iranske organizacije za atomsku energiju objavljuje izgradnju nove tvornice za proizvodnju rotora za 60 IR-6 centrifuga dnevno, istaknuvši kako izgradnja tvornice ne krši odredbe sporazuma. Salehi je na iranskoj državnoj televiziji rekao kako je Iran od potpisivanja sporazuma 2015. godine, uvezao oko 400 tona žutog uranija, čime je njegova zaliha iznosila između 900 i

<https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2016/01/17/statement-president-iran> Pristupljeno 19.07.2020.

⁵⁵ Npr.org (2017) Transcript: Trump's Remarks on Iran Nuclear Deal

<https://www.npr.org/2017/10/13/557622096/transcript-trump-s-remarks-on-iran-nuclear-deal?t=1592217337933> Pristupljeno 19.07.2020.

⁵⁶ BBC.com (2018) Israel's Iran documents show nuclear deal was 'built on lies'
<https://www.bbc.com/news/world-middle-east-43958205> Pristupljeno 20.07.2020.

⁵⁷ IAEA (2018) Statement on Iran by the IAEA Spokesperson
<https://www.iaea.org/newscenter/pressreleases/statement-on-iran-by-the-iaea-spokesperson> Pristupljeno 19.07.2020.

950 tona⁵⁸. Već idućeg mjeseca, Donald Trump ponovno vraća sankcije Iranu, upozorivši kako će bilo tko tko posluje s Iranom biti spriječen poslovati s SAD-om. Pritom nije citirao nikakve specifične iranske povrede sporazuma. Kao posljedica tih sankcija, američke tvrtke morale su prekinuti poslovanje s Iranom unutar 180 dana, a Ministarstvo financija (U.S. Treasury) je vratilo sankcije Središnjoj banci Irana⁵⁹. U studenom 2018. Međunarodna agencija za atomsku energiju izvijestila je kako se Iran drži odredbi sporazuma jer su i zalihe teške vode i obogaćenog uranija ispod zadanih granica⁶⁰.

U svibnju 2019. godine Iran objavljuje kako se više neće voditi ograničenjima zaliha uranija i teške vode koja nameće nuklearni sporazum već će ih i povećati u budućnosti, te kako će nastaviti započete radove na reaktoru teške vode u Araku, ako druga strana sporazuma ne popusti sankcije⁶¹. Iransko Vrhovno vijeće za nacionalnu sigurnost izdalo je ovo priopćenje točno godinu dana nakon što je američki predsjednik Donald Trump povukao SAD iz nuklearnog sporazuma i vratio sankcije Iranu. Iran kreće u postupno smanjivanje svoje usklađenosti s iranskim nuklearnim sporazumom.

1. srpnja 2019. Iran prekoračuje dopuštenu količinu od 300 kilograma uranij heksafluorida. 8. srpnja obogatio je uranij umjesto 3,67 posto do 4,5 posto. Početkom rujna 2019. Iran je objavio kako će prestati poštivati sve odredbe vezane uz istraživanje i razvoj⁶². U lipnju 2019. Homenei na pitanje o Trumpu odgovara kako za njega nema nikakvu poruku i ne želi s njim komunicirati, što označava potpuno narušavanje američko-iranskih odnosa. U mandatu Donalda Trumpa nema nedoumice kako su ekonomske sankcije glavno vanjsko-političko oružje. U slučaju Kine, Irana i Venezuele pokazalo se kako sankcije i druge metode prisilne diplomacije čine glavni način pritiska koji Trumpova administracija vrši na zemlje suparnice. U kolovozu 2019. godine

⁵⁸ Washingtonpost.com (2018) Nuclear chief: Uranium stockpile has doubled https://www.washingtonpost.com/national/world-digest-july-18-2018/2018/07/18/4954c1ce-8a94-11e8-a345-a1bf7847b375_story.html Pristupljeno 20.07.2020.

⁵⁹ The White House (2018) Executive Order Reimposing Certain Sanctions with Respect to Iran <https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/executive-order-reimposing-certain-sanctions-respect-iran/> Pristupljeno 20.07.2020.

⁶⁰ IAEA (2018) Verification and monitoring in the Islamic Republic of Iran in light of United Nations Security Council Resolution 2231 <https://www.iaea.org/sites/default/files/18/11/gov2018-47.pdf> Pristupljeno 20.07.2020.

⁶¹ Armscontrol.org (2019) Iran Announces Countermoves on Nuclear Deal / P4+1 and Iran Nuclear Deal Alert <https://www.armscontrol.org/blog/2019-05-10/iran-announces-countermoves-nuclear-deal-p41-iran-nuclear-deal-alert-may-10-2019> Pristupljeno 21.07.2020.

⁶² IAEA (2019) Verification and monitoring in the Islamic Republic of Iran in light of United Nations Security Council resolution 2231 <https://www.iaea.org/sites/default/files/19/11/gov2019-55.pdf> Pristupljeno 20.07.2020.

IAEA potvrđuje kako Iran nastavlja s prekoračivanjem limita od 300 kilograma obogaćenog uranija. Agencija je utvrdila i da Iran nastavlja s implementacijom dodatnog protokola i surađuje s IAEA inspektorima⁶³.

U rujnu 2019. godine dolazi do novog narušavanja odnosa između Sjedinjenih Američkih Država i Irana. Najprije je Ministarstvo financija nametnulo nove sankcije iranskoj svemirskoj agenciji i dvama istraživačkim institutima zbog navodne proliferacije oružja za masovno uništenje, da bi potom udar drona i rakete oštetile naftnu kompaniju Saudijske Arabije Aramco, a Trumpova administracija za napad okrivljuje Iran. Kao odgovor na napad, SAD šalje dodatne vojne trupe u Saudijsku Arabiju. Iranski vođa ajatolah Khamenei, SAD-u poručuje kako neće biti nikakvih nuklearnih pregovora između dviju sila ukoliko se SAD ne vrati u iranski nuklearni sporazum⁶⁴. Ministarstvo financija potom uvodi nove sankcije Središnjoj banci Irana, Nacionalnom razvojnom fondu Irana i tvrtki Etemad Tejarate Pars Co. koju SAD sumnjiči za obavljanje iranskih vojnih transakcija.

U studenom 2019. direktor Iranske agencije za atomsku energiju, Ali Akbar Salehi, objavljuje kako Iran ima 60 IR-6 centrifuga i preko 500 kilograma uranija obogaćenog do razine 4.5 posto, što premašuje ograničenje iz sporazuma od 300 kilograma i razine obogaćivanja 3.67 posto⁶⁵. Nedugo zatim, Međunarodna agencija za atomsku energiju potvrđuje kako je Iran prekoračio i ograničenje teške vode, te sada posjeduje 131.5 metričku tonu umjesto 130 dopuštenih sporazumom⁶⁶.

2. siječnja 2020. napeti američko-iranski odnosi dobivaju sasvim novu dimenziju. Američko ministarstvo obrane izdaje priopćenje u kojem Sjedinjene Američke Države preuzimaju odgovornost za ubojstvo iranskog generala Qasema Soleimanija koji je predvodio Islamsku revolucionarnu gardu. Prema priopćenju napad je bio izveden kako bi odvratio buduće iranske

⁶³ IAEA (2019) Verification and monitoring in the Islamic Republic of Iran in light of United Nations Security Council resolution 2231 <https://www.iaea.org/sites/default/files/19/11/gov2019-55.pdf> Pristupljeno 20.07.2020.

⁶⁴ Theguardian.com (2019) Iran's supreme leader rules out any talks with US officials <https://www.theguardian.com/world/2019/sep/17/irans-supreme-leader-rules-out-any-talks-with-us-officials-ayatollah-ali-khamenei> Pristupljeno 27.08.2020.

⁶⁵ Apnews.com (2019) Iran spins more centrifuges on US Embassy crisis anniversary <https://apnews.com/de16dc4d07dd44fe9104c86ad6798e3e> Pristupljeno 21.07.2020.

⁶⁶ IAEA (2019) Verification and monitoring in the Islamic Republic of Iran in light of United Nations Security Council resolution 2231 <https://www.iaea.org/sites/default/files/19/11/gov2019-55.pdf> Pristupljeno 20.07.2020.

planove za napad⁶⁷. Odmah nakon toga, 5. siječnja iranska administracija izdaje priopćenje u kojem ističe kako se Iran više neće držati ograničenja koja nameće JCPOA kada je riječ o obogaćivanju uranija, te da više neće paziti ni na posljednju ključnu restrikciju koja se odnosi na dozvoljeni broj centrifuga⁶⁸. Iranski predsjednik Hasan Rouhani objavljuje kako je Iran prekoračio dozvoljene količine obogaćenog uranija, što je u ožujku potvrdila Međunarodna agencija za atomsku energiju prema čijem izvješću je Iran prešao 1000 kilograma 4.5 posto obogaćenog uranija koristeći dodatne centrifuge u Fordow postrojenju⁶⁹. Prema rasporedu, nuklearna elektrana u Busheru napunjena je gorivom.

Kao jedan od partnera Iranu kroz desetljeća pokazala se Kina, čija je stalna misija pri Ujedinjenim narodima 14. svibnja objavila na Twitteru da „Sjedinjene Države nisu ispunile svoje obaveze prema Rezoluciji 2231 kada su se povukle iz iranskog nuklearnog sporazuma. Stoga nemaju pravo produžiti embargo na oružje Iranu. Održavanje JCPOA je jedini ispravan put naprijed⁷⁰. Kroz 2020. godinu Iran je prekoračivao ograničenja obogaćenog uranija određena sporazumom, ali nije obogaćivao preko 5 posto U-235. Usprkos američkom izlasku iz sporazuma, Iran nastavlja suradnju s inspektorima Međunarodne agencije za atomsku energiju kojima dozvoljava provjere i nadzor lokacija na koje se odnosi sporazum. Jedine lokacije na koje Iran nije dozvolio ulazak IAEA inspektora su vojni položaji⁷¹. U lipnju 2020. Ujedinjeno Kraljevstvo, Francuska i Njemačka priključile su se SAD-u u podnošenju zahtjeva Međunarodnoj agenciji za atomsku energiju, pozivajući pritom Iran da dozvoli inspeksijskim timovima agencije ulaz na sve tražene lokacije⁷². IAEA je odobrila zahtjev 19. lipnja 2020.

⁶⁷ U.S. Department of Defense (2020) Statement by the Department of Defense <https://www.defense.gov/Newsroom/Releases/Release/Article/2049534/statement-by-the-department-of-defense/> Pristupljeno 20.07.2020.

⁶⁸ Islamic Republic News Agency (2020) Iran takes final step by abandoning JCPOA restrictions <https://en.irna.ir/news/83622509/Iran-takes-final-step-by-abandoning-JCPOA-restrictions> Pristupljeno 21.07.2020.

⁶⁹ Apnews.com (2020) UN agency: Iran nearly triples stockpile of enriched uranium <https://apnews.com/40f58d4d8114a774c7771a68345d6b0f> Pristupljeno 21.07.2020.

⁷⁰ Twitter.com (2020) Chinese Mission to UN <https://twitter.com/chinamission2un> Pristupljeno 22.07.2020.

⁷¹ Middle East Institute (2018) Iran rejects US demand for inspection of military sites <https://www.mei.edu/publications/iran-rejects-us-demand-inspection-military-sites-0> Pristupljeno 27.08.2020.

⁷² Nytimes.com (2020) Iran is accused of hiding suspected nuclear activity <https://www.nytimes.com/2020/06/19/us/politics/iran-nuclear-iaea.html> Pristupljeno 22.07.2020.

5. ZAKLJUČAK

Nakon pada Sovjetskog Saveza i bipolarnog ustroja svijeta, Sjedinjene Američke Države kao nova unipolarna sila dobile su mogućnost započinjanja rata na bilo kojem dijelu svijeta. Koncept prisile u tom slučaju činio se kao najprikladnija vanjskopolitička strategija. Oslanjajući se na dominantnu vojnu snagu i ekonomsku moć administracije svih predsjednika nakon hladnog rata pokušale su razmontirati nuklearni program Irana na razne načine, koristeći i tvrdu i meku moć. Bez obzira na razlike u doktrinama, američki predsjednici od hladnog rata do danas vodili su konzistentnu politiku o neširenju nuklearnog oružja. Iz provedene analize možemo zaključiti kako je polazna hipoteza dokazana. Sjedinjene Američke Države u periodu od 1993. do 2020. godine nisu uspjele korištenjem diplomacije prisile zaustaviti razvoj iranskog nuklearnog programa. Nijedna od četiri predsjedničke administracije od 1993. do 2020. godine nije uspjela korištenjem sankcija prisiliti Iran na odustajanje od razvoja nuklearnog programa.

Prve posthladnoratovske godine vanjska politika SAD-a bila je vođena Clintonovom administracijom čijim su mandatom snažno dominirale ekonomske sankcije Iranu. Kako je iranski nuklearni program napredovao, tako se Clinton odlučivao za daljnje korake vršenja pritiska na Iran. Nije samo pojačao ekonomske sankcije Iranu, već i vojnu moć. U svoja dva mandata, pokazao je djelomične uspjehe usporivši razvoj nuklearne elektrane u Busheru, ali nije postigao cilj potpune denuklearizacije Irana.

Clintonov nasljednik, George W. Bush nije koristio metodu mrkve i batine, već je od Irana tražio potpuno prekidanje nuklearnog programa kao preduvjet za ikakve pregovore. Za Busha mogućnost korištenja nuklearne energije u mirotvorne svrhe nije bila opcija, te je nastojao sankcijama Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda prisiliti Iran na promjenu ponašanja. Iran je na sve sankcije uzvrćao protu-prisilom pojačavanjem obogaćivanja uranija i povećavanjem broja centrifuga u nuklearnim postrojenjima. Iranski predsjednik Mahmud Ahmadinežad definirao je razvoj nuklearnog programa kao iransko suvereno pravo koje nije podložno pregovorima, te još jače uzvrćao na diplomaciju prisile koju je provodio SAD. U mandatima G.W.Busha iranska vlada u pogon je uspjela pustiti dodatnih 6000 centrifuga u Natanzu, čime diplomacija prisile njegove administracije nije urodila plodom.

Iako su se retorika i pomirljivi ton američkog predsjednika Baracka Obame pokazali drugačijima od njegovih prethodnika, sankcije koje je Obama primijenio na Iran bile su do tada najstrože. Zabrana trgovanja iranskom naftom duboko je naštetila iranskom gospodarstvu, a Obama je pritisak na iranski nuklearni program nastojao vršiti kroz međunarodnu zajednicu. U svojim nastojanjima da nađe konsenzus s Iranom, Obama je otišao i korak dalje te najavio Iran kao punopravnog sudionika u pregovorima P5+1, što je Bush odbijao sve dok Iran ne bi ispunio uvjet prestanka obogaćivanja uranija. Iran je i dalje nastavljao hvaljenje nuklearnim kapacitetima, ali i pokazao spremnost na pregovore potpisivanjem JCPOA.

Administracija Donalda Trumpa četiri se godine fokusirala na prisilu i kritiziranje Irana u obraćanjima javnosti i medijima, ne pokušavajući doprijeti do Irana i potaknuti diplomatske razgovore. Dok su američke sankcije Iranu uskratile pristup resursima, došlo je do suprotnog od očekivanog. Umjesto promjene ponašanja iranskih vođa ili pak promjene režima koju SAD priželjkuje proteklih 40 godina, došlo je do pogoršanja odnosa i sve oštrijih iranskih poteza i odgovora.

Američko povlačenje iz Zajedničkog sveobuhvatnog plana i mjera ograničavanja JCPOA, poznatijeg kao iranski nuklearni sporazum unazadilo je i ovako napete odnose Sjedinjenih Američkih Država i Irana. Taj unilateralni čin SAD-a u svibnju 2018. godine iznenadio je i Iran, ali i partnere SAD-a. Međutim, diplomacija prisile američkih administracija nije imala značajne uspjehe kada je riječ o Iranu. Naprotiv, strategije prisile nisu dovele do razoružavanja Irana već do povećanja njihovih nuklearnih sposobnosti. Obogaćivanje uranijem nastavljeno je i dalje.

Prema Kissingeru, Iran je 2003. godine u vrijeme početka pregovora imao 130 centrifuga, a 2014. godine otprilike 19 000, od čega je polovica tada bila u uporabi. Također, Kissinger ističe kako Iran na početku pregovora nije mogao proizvoditi fisijski materijal, a privremenim sporazumom iz studenog 2013. godine, Iran je priznao postojanje sedam tona srednje obogaćenog uranija, koji se s obzirom na postojanje 19 000 centrifuga u nekoliko mjeseci mogao pretvoriti u materijal za nuklearno oružje (Kissinger, 2015:144).

Napad na Iran bio bi još jedna američka intervencija tvrdom moći na Bliskom istoku što bi moglo dovesti do stvaranja nepovoljnog okruženja u regiji i naići na protivljenje međunarodne zajednice. Prema neorealistu Kennethu N. Waltzu, Izrael koji već posjeduje oružje je glavni

pokretač proliferacije nuklearnog oružja na Bliskom istoku, a ne Iran. Smatra kako bi američko prihvaćanje iranskog nuklearnog programa pridonijelo stabilnosti u regiji⁷³.

Neusklađena prisilna diplomacija koja prožima nekoliko američkih administracija uvijek se oslanjala na američku vojnu i ekonomsku nadmoć. Protekla četiri desetljeća pokazuju kako SAD ne može promijeniti ponašanje Irana kroz prisilu. Metode prisilne diplomacije nisu poslužile postizanju američkih ciljeva – promjene iranskog političkog režima i zaustavljanja razvoja nuklearnog oružja.

Kako bi očuvao svoj nuklearni program, Iran je na diplomaciju prisile Sjedinjenih Američkih Država odgovarao protu-prisilom degradirajući tako američke metode. Iranske nuklearne aktivnosti još uvijek formalno nisu prekršile sporazum o zaštiti NPT i odredbe Međunarodne agencije za atomsku energiju IAEA⁷⁴. Iran konstantno pleše između crvenih linija sporazuma povećavajući pritom postupno svoje nuklearne kapacitete.

Iran je također intenzivirao svoje diplomatske veze sa zemljama s kojima SAD nema bliske odnose, poput Rusije i Kine, kako bi degradirao i suzbio američku prisilnu diplomaciju. Kina i Rusija ranije se nisu smatrale prijateljskim saveznicima Irana, ali strateška potreba svake države brzo ih je spojila. Kina i Rusija krenule su u popunjavanje praznina nastalih američkim i europskim povlačenjem sa iranskog tržišta. Obje zemlje nisu opterećene zabrinutošću zbog iranskog ponašanja, te rado nastavljaju svoje poslovanje s Teheranom. Rusija i Kina uvidjele su u američkom povlačenju iz iranskog nuklearnog sporazuma priliku za jačanje vlastitih gospodarstava, ali i priliku za inat SAD-u.

Iako diplomacija prisile kroz uporabu ekonomskih sankcija nije polučila uspjehe u zaustavljanju razvoja iranskog nuklearnog programa i postizanja tzv. “zero enrichmenta” ili nultog obogaćivanja, vojna intervencija na Iran dodatno bi naštetila reputaciji koju SAD ima na Bliskom istoku, što bi posljedično sa sobom povuklo i smanjenje tolerancije prema Izraelu. Hamas i Hezbollah kao odmazdu mogli bi pojačati napade na Izrael, a Iran bi mogao napadati američke ratnu flotu i komercijalne brodove koji prevoze naftu Perzijskim zaljevom. Sharp (2007) smatra

⁷³ Waltz, Kenneth N. (2012) Why Iran Should Get the Bomb <https://www.foreignaffairs.com/articles/iran/2012-06-15/why-iran-should-get-bomb> Pristupljeno 23.07.2020.

⁷⁴ Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China (2020) Foreign Ministry's Spokesperson Geng Shuang's Regular Press Conference on January 6, 2020

kako bi vojna akcija samo dodatno motivirala Iran u svojoj namjeri da se nuklearno naoruža.

Politika Sjedinjenih Američkih Država prema Iranu trenutačno je u zastoju. Administracija Donalda Trumpa odradila je gotovo cijeli mandat bez uspješne strategije prema američkom povijesnom suparniku Iranu, te SAD ni 2020. nije usmjeren prema rješavanju iranskog pitanja. Ako Donald Trump osvoji i drugi mandat, politika prema Iranu mogla bi se nastaviti u istom tonu. Iako se trenutno čini kako je Iranu u najboljem interesu poboljšati odnose s SAD-om u svrhu ublažavanja sankcija, čini se kako Teheran strpljivo čeka američke predsjedničke izbore u studenom 2020. godine.

Iako vanjsko politički afiniteti demokratskog pretendenta na predsjedničku fotelju, Joea Bidena i dalje nisu jasni, Teheran se nada mogućem američkom povratku pod okrilje JCPOA. Trumpova kampanja „maksimalnog pritiska“ imala je za cilj zaustaviti razvoj iranskog nuklearnog programa i natjerati Iran da se vrati za pregovarački stol što bi rezultiralo novim i boljim sporazumom. Trumpova administracija nije do 2020. ostvarila nijedan od dvaju ciljeva, a gotovo cijeli mandat isticala je kako je iranski nuklearni sporazum iz 2015. godine u ruke iranskog režima dao još više novaca i resursa nego što je bio slučaj prijašnjih godina. Taj argument koristio se kao jedan od ključnih kada god se objašnjavao izlazak Sjedinjenih Američkih Država iz sporazuma i implementacija novih sankcija.

Svaki vanjskopolitički pristup na području Bliskog istoka predstavlja izazov, no onaj prema Iranu trebao bi biti utemeljen na diplomaciji, a ne prisili. Američke sankcije s vremenom su postajale sve manje utjecajne i nisu pridonijele postizanju američkog vanjskopolitičkog cilja kada je u pitanju Iran. I povijest pokazuje da ekonomski pritisak sam po sebi rijetko natjera režim na promjenu ponašanja. Iako je Iran pogođen epidemijom koronavirusa te broji preko 200 000 slučajeva i 9700 smrti, Sjedinjene Američke Države nastavile su sa sankcijama. Usprkos teškim vremenima, Iran i dalje funkcionira i ne pokazuje naznake kapitulacije kada je o nuklearnom programu riječ.

LITERATURA

1. Abdullah, Sannia i Hussain, Nazir (2015) *Iran Nuclear Deal: Implications for Regional Security*. Political Studies, 22: 475-493
2. Art, Robert J. i Cronin, Patrick M. (2003) *The United States and Coercive Diplomacy*. Washington D.C.: United States Institutes of Peace
3. Berridge, Geoff R. (2007) *Diplomacija: teorija i praksa*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti
4. Brzezinski, Zbigniew (1997) *Differentiated Containment: U.S. Policy Toward Iran and Iraq*. New York: Council of Foreign Relations
5. Cordesman, Anthony i Al-Rhodan, Khalid (2006) *Iran's Weapons of Mass Destruction: The Real and Potential Threat*. Washington D.C.: Centre for Strategic and International Studies
6. Cordesman, Anthony i Seitz, Adam (2009) *Iranian Weapons of Mass Destruction: The Birth of a Regional Nuclear Arms Race*. Westport: Praeger
7. Esposito, John i Ramazani R.K. (2001) *Iran at the Crossroads*. London: Palgrave Macmillan
8. Gaietta, Michelle (2015) *The Trajectory of Iran's Nuclear Program*. London: Palgrave Macmillan
9. George, Alexander L (1993) *Bridging the Gap: Theory and Practice in Foreign Policy*. Washington: United States Institute of Peace
10. George, Alexander L. (1992) *Forceful Persuasion: Coercive Diplomacy as an Alternative to War*. Washington D.C.: United States Institute of Peace Press
11. Goodin, Robert (2010) *Global democracy: in the beginning*. International Theory, 2(2): 130-175
12. Heradstveit, Daniel & Bonham, G. (2007) *What the Axis of Evil Metaphor Did to Iran*. The Middle East Journal. 61: 421-440.

13. Hobbes, Thomas (2004) *Levijatan ili Građa, oblik i moć crkvene i građanske države*. Zagreb : Naklada Jesenski i Turk
14. Hufbauer, Gary Clide i dr. (2007) *Economic sanctions reconsidered*. Washington, D.C.: Peterson Institute for International Economics.
15. Hufbauer, Gary Clide i dr. (1990) *Economic Sanctions Reconsidered: History and Current Policy*. Washington D.C: Institute for International Economics
16. IISS (1998) *Iran's Ballistic Missile Capabilities: A net assessment*. Iran Dossier
17. Jakobsen, Peter Viggo (1998) *Western Use of Coercive Diplomacy After the Cold War: A Challenge for Theory and Practice*. New York: St. Martin's Press
18. Kaempfer, William i Lowenberg, Anton (1992) *International Economic Sanctions: A Public Choice Perspective* *The American Economic Review*. 40(5): 786-793
19. Kissinger, Henry (2015) *Svjetski poredak*. Zagreb: Školska knjiga
20. Kissinger, Henry (2003) *Treba li Amerika vanjsku politiku*. Zagreb: Golden marketing
21. Lamza Posavec, Vesna (2011) *Kvantitativne metode istraživanja: anketa i analiza sadržaja*. Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu
22. Mousavian, Seyed Hossein (2012) *The Iranian Nuclear Crisis: A Memoir*. Washington D.C.: Carnegie Endowment for International Peace
23. Myers, Harry (1997) *The US Policy of Dual Containment Toward Iran and Iraq in Theory and Practice*. Alabama: Air War College Air University
24. Nye, Joseph (2012) *Budućnost moći*. Zagreb: Mate
25. Patrikarakos, David (2012) *Nuclear Iran. The Birth of an Atomic State*. New York: IB Taurus
26. Porter, Gareth (2014) *Manufactured Crisis: The Untold Story of the Iran Nuclear Scare*. Washington D.C.: Just World Books
27. Rezaei, Farhad (2017) *Sanctions and Nuclear Rollback: The Case of Iran*. *Middle East Policy* (14) 4: 74-90
28. Sauer, Tom (2007) *Coercive diplomacy by the EU: the Iranian nuclear weapons crisis*. *Third World Quarterly*, 28(3): 613-633

29. Seliktar, Ofira i Rezaei, Farhad (2018) *Iran, Israel and the United States: The Politics of Counter-Proliferation Intelligence*. Lanham: Lexintgon Books
30. Sharp, Paul (2007) *Diplomatic Theory of International Relations*. Cambride: Cambridge University Press
31. Vukadinović, Radovan (2004) *Međunarodni politički odnosi*. Zagreb : Politička kultura
32. Waxman Matthew i Byman Daniel (2002) *The Dynamics of Coercion: American Foreign Policy and the Limits of Military Might*. Cambride: Cambridge University Press

Internetske stranice:

1. Abbas Milani: The Shah's Atomic Dreams. Foreign Policy, 29.12.2010
http://www.foreignpolicy.com/articles/2010/12/29/the_shahs_atomic_dreams
(pristupljeno 23.5.2020)
2. Aljazeera.com (2010) Iran ready for nuclear talks
<https://www.aljazeera.com/news/middleeast/2010/10/2010109225350662707.html>
Pristupljeno 18.07.2020.
3. Apnews.com (2019) Iran spins more centrifuges on US Embassy crisis anniversary
<https://apnews.com/de16dc4d07dd44fe9104c86ad6798e3e> Pristupljeno 21.07.2020.
4. Apnews.com (2020) UN agency: Iran nearly triples stockpile of enriched uranium
<https://apnews.com/40f58d4d8114a774c7771a68345d6b0f> Pristupljeno 21.07.2020.
5. Armscontrol.org (2019) Iran Announces Countermoves on Nuclear Deal / P4+1 and Iran Nuclear Deal Alert
<https://www.armscontrol.org/blog/2019-05-10/iran-announces-countermoves-nuclear-deal-p41-iran-nuclear-deal-alert-may-10-2019> Pristupljeno 21.07.2020.
6. BBC.com (2011) Iran doesn't need nuclear weapons says Ahmadinejad
<https://www.bbc.com/news/world-middle-east-15637539> Pristupljeno 16.03.2020
7. BBC.com (2012) Iran's Mahmoud Ahmadinejad rejects nuclear „threat“
<https://www.bbc.com/news/world-middle-east-19735848> Pristupljeno 16.03.2020
8. BBC.com (2018) Israel's Iran documents show nuclear deal was 'built on lies'
<https://www.bbc.com/news/world-middle-east-43958205> Pristupljeno 20.07.2020.

9. CNN.com (1998) Transcript of interview with Iranian President Mohammad Khatami
<http://edition.cnn.com/WORLD/9801/07/iran/interview.html> Pristupljeno 10.04.2020
10. CNN.com (2002) U.S. has photo of secret Iran nuclear sites
<https://edition.cnn.com/2002/WORLD/meast/12/12/iran.nuclear/> Pristupljeno 12.07.2020.
11. CNN.com (2006) Iran says „it joins countries with nuclear technology
<http://edition.cnn.com/2006/WORLD/meast/04/11/iran.nuclear/> Pristupljeno 15.03.2020.
12. CNN.com (2007) U.S. slaps new sanctions on Iran
<https://edition.cnn.com/2007/POLITICS/10/25/iran.sanctions/> Pristupljeno 16.07.2020.
13. Csmonitor.com (2003) A push for candor on Iran nukes
<https://www.csmonitor.com/2003/0919/p01s02-wome.html> Pristupljeno 15.07.2020.
14. Erdbirk, Thomas (2008) Iran corroborates UN Nuclear Monitor's Estimate of Centrigus in Operation
<https://www.washingtonpost.com/wpdyn/content/article/2008/08/29/AR2008082903055.html> Pristupljeno 08.06.2020.
15. Globalsecurity.org (2010) <https://www.globalsecurity.org/military/agency/navy/c5f.htm>
Pristupljeno 07.06.2020.
16. Hadley, Stephen (2010) The George W. Bush Administration
<https://iranprimer.usip.org/resource/george-w-bush-administration> Pristupljeno 10.04.2020
17. IAEA (2003) Implementation of the NPT Safeguards Agreement in the Islamic Republic of Iran <https://www.iaea.org/sites/default/files/gov2003-75.pdf> Pristupljeno 15.07.2020.
18. IAEA (2006) Implementation of the NPT Safeguards Agreement in the Islamic Republic of Iran
<https://www.iaea.org/sites/default/files/gov2006-27.pdf> Pristupljeno 27.08.2020.
19. IAEA (2010) United Nations Security Council Resolution 1929
https://www.iaea.org/sites/default/files/unsc_res1929-2010.pdf Pristupljeno 17.07.2020.
20. IAEA (2016) Verification and Monitoring in the Islamic Republic of Iran in light of United Nations Security Council Resolution 2231
<https://www.iaea.org/sites/default/files/gov-inf-2016-1.pdf> Pristupljeno 18.07.2020.
21. IAEA (2018) Statement on Iran by the IAEA Spokesperson
<https://www.iaea.org/newscenter/pressreleases/statement-on-iran-by-the-iaea-spokesperson>
Pristupljeno 19.07.2020.

22. IAEA (2018) Verification and monitoring in the Islamic Republic of Iran in light of United Nations Security Council Resolution 2231
<https://www.iaea.org/sites/default/files/18/11/gov2018-47.pdf> Pristupljeno 20.07.2020.
23. IAEA (2019) Verification and monitoring in the Islamic Republic of Iran in light of United Nations Security Council resolution 2231
<https://www.iaea.org/sites/default/files/19/11/gov2019-55.pdf> Pristupljeno 20.07.2020.
24. IAEA.org (2004) Implementation of the NPT Safeguards Agreement in the Islamic Republic of Iran <https://www.iaea.org/sites/default/files/gov2004-11.pdf> Pristupljeno 15.03.2020.
25. IAEA.org (2009) Implementation of the NPT Safeguards and relevant provisions of Security Council resolutions <https://www.iaea.org/sites/default/files/gov2009-74.pdf> Pristupljeno 16.03.2020.
26. Iran: First Phase of Iran's Electron Accelerator Operational (1997) FBIS-NES-97-153 Pristupljeno 08.06.2020.
27. Iranprimer.usip.org (2020) Iran and the NPT
<https://iranprimer.usip.org/blog/2020/jan/22/iran-and-npt> Pristupljeno 14.07.2020.
28. Irishexaminer.com (2004) Iran approves uranium bill
<https://www.breakingnews.ie/world/iran-approves-uranium-bill-173642.html> Pristupljeno 15.07.2020.
29. Islamic Republic News Agency (2020) Iran takes final step by abandoning JCPOA restrictions
<https://en.irna.ir/news/83622509/Iran-takes-final-step-by-abandoning-JCPOA-restrictions> Pristupljeno 21.07.2020.
30. Kemp, Geoffrey (2010) The Reagan Administration
<https://iranprimer.usip.org/resource/reagan-administration> Pristupljeno 15.08.2020
31. Matthew Kroenig (2012) Time to Attack Iran: Why a Strike Is the Least Bad Option
<https://www.foreignaffairs.com/articles/middle-east/2012-01-01/time-attack-iran> Pristupljeno 23.07.2020.
32. Middle East Institute (2018) Iran rejects US demand for inspection of military sites
<https://www.mei.edu/publications/iran-rejects-us-demand-inspection-military-sites-0> Pristupljeno 27.08.2020.
33. Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China (2020) Foreign Ministry's Spokesperson Geng Shuang's Regular Press Conference on January 6, 2020

https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/xwfw_665399/s2510_665401/2511_665403/t1729747.shtml Pristupljeno 24.07.2020.

34. MSNBC.com (2015) Clinton, Sanders and O'Malley make remarks at „Wing Ding“ at Iowa
<http://www.msnbc.com/shift/watch/live-dem-hopefuls-attend-wing-ding-dinner-505079363795> Pristupljeno 17.03.2020
35. National Security Memorandum 292, US National Security Council. 22.4.1975
<http://nsarchive.gwu.edu/nukevault/ebb268/doc05d.pdf> (pristupljeno 23.5.2020)
36. NBCnews.com (2012) Ahmadinejad: Iran is now a nuclear state
http://www.nbcnews.com/id/35343465/ns/world_news-mideast_n_africa/t/ahmadinejad-iran-now-nuclear-state/#.XzkUGCgzbiU Pristupljeno 16.03.2020
37. Neweurope.eu (2002) Romyantsev: Nuclear waste import a lucrative business
<https://www.neweurope.eu/article/romyantsev-nuclear-waste-import-lucrative-business/>
Pristupljeno 14.07.2020.
38. Npr.org (2017) Transcript: Trump's Remarks on Iran Nuclear Deal
<https://www.npr.org/2017/10/13/557622096/transcript-trump-s-remarks-on-iran-nuclear-deal?t=1592217337933> Pristupljeno 19.07.2020.
39. Nytimes.com (2006) Quandary over Iran sanctions
<https://www.nytimes.com/2006/01/24/business/worldbusiness/quandary-over-iran-sanctions.html> Pristupljeno 07.06.2020.
40. Nytimes.com (2020) Iran is accused of hiding suspected nuclear activity
<https://www.nytimes.com/2020/06/19/us/politics/iran-nuclear-iaea.html> Pristupljeno 22.07.2020.
41. Parrish, Scott i Wehling, Fred (1998) Russian-Iranian Nuclear Cooperation – The 1998 Moscow Summit
<https://www.nonproliferation.org/russian-iranian-nuclear-cooperation-the-1998-moscow-summit/> Pristupljeno 10.07.2020.
42. Ponce De Leon, Elizabeth: Metodos de investigacion en psicologia 2019
<http://doctoraponcedeleonsicoevo.blogspot.com/2019/04/metodos-de-investigacion-en-psicologia.html> (pristupljeno 26.10.2020)
43. Reuters.com (2009) Iran says running 7,000 enrichment centrifuges
<https://uk.reuters.com/article/iran-nuclear-centrifuges/iran-says-running-7000-enrichment-centrifuges-idUKDAH95156720090409> Pristupljeno 17.07.2020.

44. Reuters.com (2010) Iran says to start work on new enrichment plant
<https://uk.reuters.com/article/us-iran-nuclear-sites-idUKTRE63I1NU20100419>
Pristupljeno 17.07.2020.
45. Reuters.com (2015) Iran considered nuclear weapons during 1980s Iraq war, ex-president says
<https://www.reuters.com/article/uk-iran-nuclear-rafsanjani/iran-considered-nuclear-weapons-during-1980s-iraq-war-ex-president-says-idUKKCN0SN0EB20151029> Pristupljeno 23.2.2020
46. Reuters.com (2016) U.N. lifts most Iran sanctions on receipt of IAEA nuclear report
<https://www.reuters.com/article/us-iran-nuclear-un/u-n-lifts-most-iran-sanctions-on-receipt-of-iaea-nuclear-report-idUSKCN0UU15V> Pristupljeno 24.2.2020.
47. Riedel, Bruce O. (2010) The Clinton Administration
<https://iranprimer.usip.org/resource/clinton-administration> Pristupljeno 15.08.2020
48. The Associated Press (2007) Iran Poised to Start Installation of Large-Scale Uranium Enrichment Program, Say Diplomats. 19. siječnja 2007.
49. The White House (2016) Statement by the President of Iran
<https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2016/01/17/statement-president-iran> Pristupljeno 19.07.2020.
50. The White House (2018) Executive Order Reimposing Certain Sanctions with Respect to Iran
<https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/executive-order-reimposing-certain-sanctions-respect-iran/> Pristupljeno 20.07.2020.
51. Theguardian.com (2010) Mahmoud Ahmadinejad says US fabricated nuclear documents
<https://www.theguardian.com/world/2009/dec/22/mahmoud-ahmadinejad-us-nuclear-documents> Pristupljeno 17.07.2020.
52. Theguardian.com (2017) Trump administration 'officially putting Iran on notice', says Michael Flynn
<https://www.theguardian.com/world/2017/feb/01/iran-trump-michael-flynn-on-notice>
Pristupljeno 30.05.2020.
53. Theguardian.com (2019) Iran's supreme leader rules out any talks with US officials
<https://www.theguardian.com/world/2019/sep/17/irans-supreme-leader-rules-out-any-talks-with-us-officials-ayatollah-ali-khamenei> Pristupljeno 27.08.2020.
54. Theguardian.com (2020) Pompeo says killing of Soleimani is part of 'bigger strategy' to deter US forces
<https://www.theguardian.com/world/2020/jan/14/pompeo-says-killing-of-suleimani-is-part-of-bigger-strategy-to-deter-us-foes> Pristupljeno 28.02.2020

55. Thetimes.co.uk (2009) Hillary Clinton: US will organize 'crippling' Iran sanctions if diplomacy fails
<https://www.thetimes.co.uk/article/hillary-clinton-us-will-organise-crippling-iran-sanctions-if-diplomacy-fails-5gfzgwbp2qg> Pristupljeno 17.07.2020.
56. Treasury.gov (2015) Joint Plan of Action (JPOA) Archive and Joint Comprehensive Plan of Action (JCPOA) Archive
https://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/Programs/Pages/jpoa_archive.aspx Pristupljeno 24.2.2020
57. Twitter.com (2020) Chinese Mission to UN <https://twitter.com/chinamission2un>
Pristupljeno 22.07.2020.
58. U.S. Department of Defense (2020) Statement by the Department of Defense
<https://www.defense.gov/Newsroom/Releases/Release/Article/2049534/statement-by-the-department-of-defense/> Pristupljeno 20.07.2020.
59. U.S. Department of the Treasury (2006) What you need to know about Treasury Restrictions
<https://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/Programs/Documents/wmd.pdf>
Pristupljeno 16.07.2020.
60. U.S. Department of the Treasury (2010) Comprehensive Iran sanctions, accountability and divestment act of 2010
<https://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/Documents/hr2194.pdf> Pristupljeno 18.07.2020.
61. United States Institute of Peace (2017) Trump blasts Iran at UN
<https://iranprimer.usip.org/blog/2017/sep/19/trump-blasts-iran-un> Pristupljeno 05.06.2020.
62. USA Today (2006) Iran will continue pursuing nuclear technology, supreme leader says. 21. kolovoz 2006.
63. Waltz, Kenneth N. (2012) Why Iran Should Get the Bomb
<https://www.foreignaffairs.com/articles/iran/2012-06-15/why-iran-should-get-bomb>
Pristupljeno 23.07.2020.
64. Washingtonpost.com (2002) Text of President Bush's State of Union Address
<https://www.washingtonpost.com/wp-srv/onpolitics/transcripts/sou012902.htm>
Pristupljeno 23.2.2020.
65. White House (2011) Selected Speeches of President George W. Bush
https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/infocus/bushrecord/documents/Selected_Speeches_George_W_Bush.pdf Pristupljeno 12.07.2020.

66. Whitehouse.gov (2018) Statement of Donald J. Trump on Nowruz
<https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/statement-president-donald-j-trump-nowruz/> Pristupljeno 05.06.2020.
67. Whitehouse.gov (2019) President Donald J. Trump is cutting off funds the Iranian regime uses to support its destructive activities around the world
<https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/president-donald-j-trump-cutting-off-funds-iranian-regime-uses-support-destructive-activities-around-world/> Pristupljeno 30.05.2020.
68. Wikipedia.org (2014) Joint Plan of Action
https://en.wikipedia.org/wiki/Joint_Plan_of_Action Pristupljeno 24.2.2020.
69. Worldometers.info (2020) Coronavirus cases
<https://www.worldometers.info/coronavirus/country/iran/> Pristupljeno 10.08.2020
70. Youtube.com (2009) CNN 1998 Khatami interview part 1
<https://www.youtube.com/watch?v=YpeS1bAyQhk> Pristupljeno 10.07.2020.

Popis ilustracija

Slika 1. Tweet američkog predsjednika Donalda J. Trampa.....	27
Slika 2. Tweet američkog predsjednika Donalda J. Trampa.....	28
Slika 3. Tweet iranskog ministra vanjskih poslova Javada Zarifa.....	28
Slika 4. Karta Omanskog zaljeva.....	29

SAŽETAK I KLJUČNE RIJEČI

U ovom specijalističkom radu, autorica se bavi politikama američkih administracija prema iranskom nuklearnom programu u razdoblju od 1993. do 2020. godine. Kroz četiri predsjedničke administracije analizira se diplomacija prisile koju su Sjedinjene Države provodile prema Iranu s ciljem zaustavljanja razvoja iranskog nuklearnog programa. Analizom se dolazi do rezultata u smjeru denuklearizacije Islamske Republike Iran ostvarenih od svake pojedine administracije, te se prikazuje u kojoj mjeri je postignut uspjeh u ostvarivanju glavnog cilja američke vanjske politike prema Iranu – razmontiranje nuklearnog programa. Zaključak tvrdi da predsjedničke administracije Sjedinjenih Država u periodu od 1999. do 2020. godine, unatoč pojedinim razlikama u pristupu, nisu uspješno postigle cilj denuklearizacije Irana, već je Iran u navedenom periodu nastavljao na razvoju svog nuklearnog programa obogaćivanjem uranija i izgradnjom centrifuga.

Ključne riječi: Američka vanjska politika, Iran, diplomacija prisile, nuklearno oružje. Bliski istok

SUMMARY AND KEY WORDS

In this thesis, the author is dealing with the policies of United States presidential administrations towards the Iranian nuclear program in the period from 1993. to 2020. The coercive diplomacy performed by the United States in order to stop Iran's nuclear program, is analyzed through four presidential administrations. The analysis leads to results accomplished by each U.S. administration and shows to what extent the U.S. succeeded in it's main foreign policy goal towards Iran – dismantling the nuclear program. The conclusion claims that the presidential administrations of the United States in the period from 1993. to 2020., despite some differences in approach, did not successfully achieve the goal of denuclearizing Iran. Instead, Iran continued to develop it's nuclear program through uranium enrichment and building centrifuges.

Keywords: American foreign policy, Iran, coercive diplomacy, nuclear weapons. Middle East

